HUMANIST

UITGAVE HUMANISTISCH VERBOND NR. 9 NOVEMBER 1984. LOS NUMMER ƒ 2,50

KINDERBOEKENSCHRIJVER KAREL EYKMAN:

Je moet de realiteit met fantasie te lijf gaan

HV-RADIO BEKROOND

EN TERUG NAAR HILVERSUM 2

HOLMAN GING EEN DAGJE NAAR HET STRAND

Humanist is een uitgave van het Humanistisch Verbond en verschijnt maandelijks.
39ste jaargang, november 1984

Redaktie & vormgeving:
Hes van Huizen

Aan dit nummer werkten mee:
Guus den Besten
Bert Boelaars
Anna Groot
Theodor Holman
Harrie Jekkers
Tom Jansen
Jan de Leede
Koos Meinderts
Jac van Oort
Japke Schonewille
Martin Šimek
Ingeborg van Teeseling
Rob Tielman
Chiel Verduijn

De Redaktie van de „Humanist" wordt terzijde gestaan door een redaktiekommissie waarin zitting hebben:
Johan S. Wijne / Mettha de Nachtegaal / Jan de Leede / Wim Jungman / Rina Spigt

Redaktie-adres:
Oudkerkhof 11, Utrecht
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145

Dit blad is gedrukt op kringlooppapier bij Brouwer Offset, Utrecht

Het volgende nummer verschijnt rond 15 december. Kopij moet uiterlijk binnen zijn op 19 nov. 1984

Abonnement/lidmaatschap

Een abonnement op de „Humanist" kost *f* 25,- per jaar.
De kontributie voor het lidmaatschap van het HV stelt u zelf vast. De minimumkontributie is *f* 65,- per jaar, inklusief een abonnement op de „Humanist". Mede-leden hoeven geen kontributie te betalen. Als richtlijn voor de vaststelling van de bijdragen houden veel leden een half procent van hun inkomen aan. Voor leden met een bruto inkomen beneden de *f* 17.000,- per jaar bedraagt de minimumkontributie *f* 45,- per jaar. Voor jongeren voor wie recht op kinderbijslag en/of kinderaftrek bestaat bedraagt de kontributie *f* 30,- per jaar. Gezinsleden en huisgenoten kunnen zelfstandig lid worden voor *f* 15,- per jaar. Men ontvangt dan geen „Humanist".

Geef u op als lid van het Humanistisch Verbond of neem een abonnement op de „Humanist". Bel 030 - 31 81 45 of schrijf naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Wacht met betalen tot u een aksept-girokaart ontvangt.

HUMANISTISCH VERBOND
POSTGIRO 197930 - UTRECHT

Foto omslag: Anna Groot

HET GELUK IS DE WERELD NOG NIET UIT

Dat wordt wel duidelijk in het volgende nummer van de Humanist. Een speciaal nummer met uitgebreide aandacht voor de vraag wat GELUK is. Is GELUK slechts de afwezigheid van leed? Is GELUK pas zichtbaar als het voorbij is? Of is GELUK gewoon vijf verkeerslichten achter elkaar op groen?
Wie zal het zeggen? In de komende Humanist doen mensen van verschillenden pluimage een poging.
Zo definieert de wetenschapper GELUK als de tevredenheid met het bestaan als geheel. De reklameman speelt in op het GELUK terwijl voor de bisschop GELUK een goed geweten en geloof in god is. De politikus vindt GELUK een slecht woord om mee te werken en voor de humanist is GELUK een soort aha-Erlebnis.
Vijf meningen over GELUK.
Ieder heeft zijn of haar eigen ervaring van en over GELUK. Wij zijn razend benieuwd naar wat GELUK voor ú betekent. En het lijkt ons heel leuk om uw zienswijze van het GELUK ook in het volgende nummer van de Humanist af te drukken. Tot uiterlijk 15 november kunt u dat voor ons op papier zetten. Hoe, dat mag u zelf weten. Als verhaaltje, in dichtvorm, getekend, als foto. U doet maar. Als het maar niet groter is dan één A4. En als het maar over GELUK gaat. Adres: Redaktie Humanist, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.
De drie beste inzendingen krijgen een riante ruiker van ons thuisbezorgd.
Veel GELUK ermee!

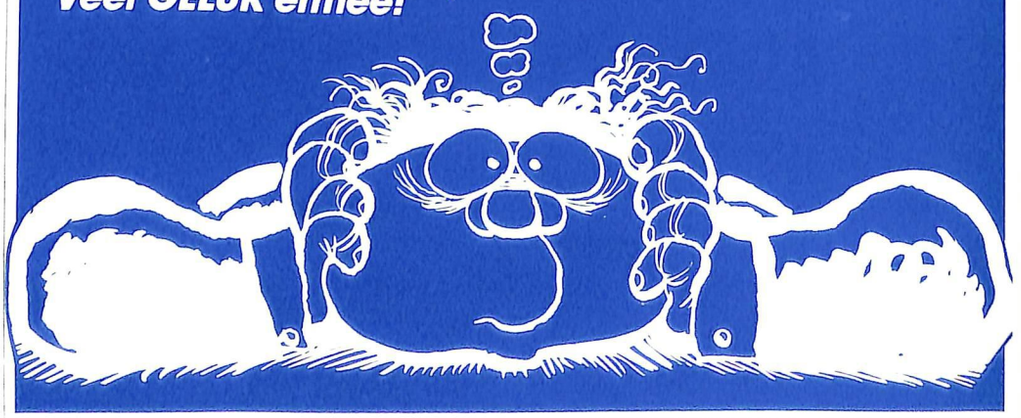

Bekroond programma 'vol levenswijsheid, humaniteit en levensmoed'

„Mensen denken vaak dat ze als enige kampen met moeilijke problemen. Voelen zich geïsoleerd en eenzaam in zo'n situatie. Het verhaal van Mary Zeldenrust gaf troost, herkenning en een gevoel van lotsverbondenheid. En ik denk dan ook dat wij als programmamakers dóór moeten gaan met het laten horen van deze verhalen om mensen te doen beseffen dat ze niet alleen zijn met dit soort problemen. Dat juist deze programma's bekroond zijn, beschouwen wij in elk geval als een stimulans daartoe."

VARA-voorzitter Van den Heuvel feliciteert Bert Boelaars en Rina Spigt

Foto: ANP

Met deze treffende woorden dankte Rina Spigt, redaktrice van HV-radio voor de toekenning van de J. B. Broekszprijs voor het HV-radio-programma „Leven met kanker". De uitreiking van deze VARA-prijs vond plaats op 12 oktober in Hilversum. In een bijeenkomst van pers en genodigden kregen de samenstellers van het bekroonde programma de prijs uitgereikt uit handen van VARA-voorzitter Van den Heuvel. Op de foto krijgen de samenstellers Bert Boelaars en Rina Spigt de bij de prijs horende oorkonde uitgereikt. Voor de prijs in de vorm van beeldende kunst ter waarde van ƒ 3000,– werd een kunstwerk uitgekozen van beeldhouwster Lied Zwagerman.

De jury, die unaniem in haar keuze was, vond het interview met Mary Zeldenrust een imponerend gesprek waarin iemand wier leven spoedig zal eindigen, vertelt over de vraag hoe je omgaat met je eigen verval, met de komende dood, met je omgeving, met de waarde die het leven heeft. (–). Een programma dat wellicht ernstig zieken kan helpen in hun problematiek. Een programma dat zeker belangrijk en zinvol is voor allen die met ernstig zieken te maken hebben. Maar ook een programma vol levenswijsheid, humaniteit en levensmoed, konkludeert de jury in haar rapport. Het uitgebreide interview met Mary Zeldenrust verscheen in de Humanist van november 1983 en is nog beperkt verkrijgbaar. Overdrukken hiervan zijn nog in beperkte mate beschikbaar. Daarnaast is ook de radioversie op cassette verkrijgbaar bij het HV.

Op 6 en 13 november zal het bekroonde programma worden herhaald op de radio. (HvH)

Voordeel Van De Twijfel terug naar Hilversum 2

Dat moet toch wel even schrikken zijn geweest, daar op het ministerie van minister Brinkman in Rijswijk. En vreugde natuurlijk in het Erasmushuis van het Verbond in Utrecht. Op 11 oktober bepaalde de rechter dat de minister het Humanistisch Verbond ten onrechte had overgeplant naar Hilversum 5, de radiozender zonder luisteraars.

De programmamakers van *Het Voordeel van de Twijfel* die momenteel hun uiterste best doen luisteraars te trekken (o.a. door uitgebreid te adverteren), kunnen weer hoopvol naar hun oude stekkie op Hilversum 2 lonken. Maar of ze dat weer terug zullen krijgen, is nog de vraag. Daar zitten momenteel het *Tros-Journalistenforum* en de NOS-rubriek *Meer over minder*. Ook het wanneer is nog onzeker. Van HV-kant natuurlijk het liefst nog met ingang van vorige week. Een eventueel hoger beroep van de minister tegen dit vonnis heeft geen opschortende werking. De terugplaatsing zal dus in ieder geval moeten gebeuren.

Dat zal ene meneer Van Rooden uit Hilversum niet zo leuk vinden. Hij is degene die al achttien jaar de zendtijdverdeling voor de radio in elkaar knutselt. In de Gooi- en Eemlander verzuchtte hij dat een terugplaatsing van de HV-zendtijd naar Hilversum 2 helemaal niet gaat. „Als je er iets uithaalt, dan sukkelt het hele schema in elkaar. Dan kan ik weer helemaal opnieuw beginnen!" Sterkte, meneer Van Rooden.

Zoals u al in de vorige Humanist kon lezen, voerde het HV in het nu gewonnen korte geding aan dat de HV-programma's zo'n twee miljoen mensen aanspreken, en dat zoveel mensen geen doelgroep meer genoemd kan worden. En dat het HV dus niet thuishoort op de zender voor doelgroepen. Casper Vogel noemde in zijn dankwoord voor de toekenning van J. B. Broeksz.-prijs nog twee motieven: „Ten eerste wat ik wil noemen het cynisme van de macht en ten tweede de overtuiging dat wij een volwaardig programma te bieden hebben. Vergeleken met dat van de omroeporganisaties is het aanvullend (zonder dat de grenzen altijd zo scherp zijn) maar dat maakt het niet van minder allooi, of alleen voor ooms en tantes. Wij brengen geen volledig programmapakket, maar wel een volwaardig. Kleine zendgemachtigden als HV en Ikon hebben een speciale taak in de omroep, namelijk ervoor te zorgen dat twee fundamenten van onze cultuur – humanisme en christendom – herkenbaar blijven. Als de wetgever het belangrijk genoeg vond om dat in de Omroepwet te verankeren, dan behoort de omroep het belangrijk genoeg te vinden om daarvoor een volwaardige plaats te bieden." (HvH)

MAG HET IETSJE MINDER HUMANISTISCH ZIJN

Herinnert u zich het nog? Het verschijnen van de zogenaamde Humanistische Partij? Deze hoopt bij de komende verkiezingen een plaatsje te veroveren in de politieke arena. Wij kwamen tot de konklusie dat deze partij nogal vaag en dubieus genoemd kan worden (zie hiervoor de Humanist nr. 6 juli/augustus 1984). Gezien de ingezonden brieven die daarop volgden, bleken niet alle lezers het met deze konklusie eens. Feit is dat het bestuur van het Verbond zich knap ongelukkig voelt met dit politiek initiatief dat verder niets heeft uit te staan met het Humanistisch Verbond. Het HV is immers altijd principieel tegen politieke partijvorming op humanistische grondslag geweest. Nu ziet het bestuur zich ineens gekonfronteerd met een Humanistische Partij en vreest naamsverwarring met het Humanistisch Verbond. Gezien de verontruste telefoontjes die bij het Verbond binnenkomen, lijkt deze vrees terecht. Mensen vermoeden één pot nat.
Verwarringzaaiend is dan ook de kern van de klacht die het Verbond heeft tegen het verschijnen van deze nieuwe politieke partij. Met die klacht heeft het HV aangeklopt bij de Raad van State, daarmee in beroep gaand tegen de beslissing van de Kiesraad om de Humanistische Partij officieel te registreren. Er wordt momenteel overwogen of ook een kompromis mogelijk zou kunnen zijn: ietsje minder humanisme in de naam dus. Er valt dan te denken aan zoiets als *Politieke Partij Humanisten, Kooperatief-humanistische Partij* of misschien zelfs *Radiaal-humanistische Partij*. Misschien zou *Humanitaire Partij* wel het beste zijn.
HV-voorzitter Rob Tielman: „Zo'n kompromis zou voor ons inderdaad al veel meer akseptabel zijn. Als de naam Humanistische Partij toch onverhoopt goedgekeurd zou worden, zullen we kontakt met die klub moeten opnemen. Want de manier waarop zij mensen benaderen, vinden wij nogal ongelukkig."
De Raad van State zal vóór 28 november beslissen. **(HvH)**

UIT DE PERS

Minister verrast door uitspraak over H'sum 5

Het Parool 12-11-84

(Van onze RTV-redactie)
AMSTERDAM/DEN HAAG – De uitspraak van de president van de Haagse rechtbank, mr M.R. Wijnholt, dat het Humanistisch Verbond ten onrechte naar Hilversum 5 is verwezen, is als een 'volkomen verrassing' aangekomen bij minister Brinkman van WVC. Op het departement worden de consequenties van dit vonnis, dat ingrijpende [illegible] voor de programma-indeling [illegible] gevoerd over een mogelijk [illegible] zag de minister aanvankelijk geen [illegible]

Mr Wijnholt heeft [illegible] tijdbesluit voor 19[illegible] minister Brinkman [illegible] werking gesteld op [illegible] zendtijdtoewijzing [illegible] aan het Humanisti[illegible] verklaarde het vo[illegible] voorraad uitvoerb[illegible] was het uur zendt[illegible] nistisch Verbond [illegible] praatzender Hil[illegible] voor de doelgroe[illegible] spande daartege[illegible] aan. De humani[illegible] luisteraars te zu[illegible] in 1979 gebeurd[illegible] werd overgeplaa[illegible] naar 2. Het ve[illegible] kwart van zi[illegible]

Mr Wijnho[illegible] man het V[illegible] heeft inged[illegible] ring meer [illegible] mee heeft [illegible] van zijn be[illegible]

„Uit de w[illegible] de wetgev[illegible] van een t[illegible] ter tot z[illegible] holt her[illegible] Kamer [illegible] met opz[illegible] gehoud[illegible]

Het Parool 12-11-84

De secretaris van het College van Programmaleiders Radio en samensteller van de zendtijdindeling, C. van Rooden, stelde in een eerste reactie dat de rechterlijke uitspraak de gehele zendtijdindeling voor de radio overhoop haalt. „We kunnen [illegible] uur op Hilversum-2 terugkrijgen, maar het Humanistisch Verbond [illegible] tijden dat het Verbond [illegible] uitzond (dinsdag [illegible] tot 19.00 uur) [illegible]OS uit. De [illegible] programma-[illegible] met [illegible] aldus [illegible]

[illegible] rechtbank te stappen om een kort geding te voeren. De omroep zich niet gevoegd in

Belgie Bfr. 24, Denemarken D kr 9, Duitsland DM 2.30, Frankrijk Ffr. 6.50, Griekenland Dr. 110, Italie Lire 1400, Luxemburg fr. 21, Oostenrijk osch 18, Portugal Esc. 110, Spanje Pes. 135, Zwitserland 2.70 Fr.

EXEMPLAAR 85 CENT

Humanisten zijn ten onrechte op Hilversum 5 gezet

Van een onzer verslaggeefsters

DEN HAAG – Minister Brinkman is zijn bevoegdheden te buiten gegaan door het Humanistisch Verbond naar Hilversum 5 te verwijzen. De president van de rechtbank in Den Haag, mr. M.R. Wijnholt, stelde gisteren met zijn uitspraak in het kort geding dat door het Humanistisch Verbond was aangespannen, het besluit van de minister wat betreft het verbond buiten werking.

Sinds afgelopen zondag hebben de kleine zendgemachtigden als Humanistisch Verbond, IKON, RVU, RKK en Teleac niet langer zendtijd op Hilversum 2, maar op Hilversum 5. De zendgemachtigden hebben hiertegen geprotesteerd, omdat zij groot verlies van luisteraars verwachten, volgens de bestaande afspraken over zenderkleuring. „Het liefst met ingang van volgende week", stelde de woordvoerder. „Maar gezien de problemen met de zendtijdindeling van Hilversum 2 hebben wij er begrip voor als het een paar weken duurt."

De afspraken over zenderkleuring bepalen grofweg, dat Hilversum 2 de zender voor informatieve programma's is en Hilversum 5 de zender voor de op doelgroepen gerichte programma's. Het Humanistisch Verbond heeft in het kort geding aangevoerd, dat uit onderzoeken is gebleken dat hun programma's twee miljoen Nederlanders aan kunnen spreken en dat een dergelijk getal geen doelgroep meer genoemd kan worden. De IKON heeft soortgelijke argumenten aangevoerd in de procedure bij de Raad van State, die zij enkele weken geleden verloor.

De IKON overweegt nu ook naar

Uniek initiatief in Groningen

Ooit gedacht dat christenen en joden nog eens op zouden komen voor de subsidies ten behoeve van humanistisch vormingsonderwijs? 't Lijkt onmogelijk, maar in de provincie Groningen is die kogel door de kerk!
't Begon allemaal toen ongeveer een jaar geleden een aspirant Centrum-Partij-gemeenteraadslid in het noorden via de pers zich op een walgelijke manier uitliet over z'n Turkse medemensen. Voldoende aanleiding voor het bestuur van de Gemeenschap Oost-Groningen van het HV om (in overleg met hun buur-Gemeenschap die de rest van de provincie omvat) met de Hervormde en Gereformeerde provinciale synode, het Bisdom Groningen, de Provinciale Raad van Kerken en de Joodse Gemeente aldaar in kontakt te treden om daar *gezamenlijk* iets tegen te ondernemen. Die bliksemaktie resulteerde nog diezelfde avond in een door alle genoemde onderschreven openbare stelling name in de vorm van een open brief die de volgende dag al in de noordelijke pers verscheen.
Maar daarbij bleef 't niet: de aldus gelegde kontakten werden bestendigd en in een min of meer officieel jasje gestoken. Men kwam tot de oprichting van het **Gronings Provinciaal Interlevensbeschouwelijk Kontakt.** Ze praten daar niet alleen, maar doen ook nog zaken: eind augustus heeft dit zeer gemêleerde gezelschap zich tot alle gemeentebesturen in de prov. Groningen gewend omdat men vindt dat de op handen zijnde bezuinigingen op subsidies voor godsdienstonderwijs en humanistisch vormingsonderwijs op openbare scholen uit den boze zijn. Immers, in een tijd waarin het slecht gaat met de ekonomie, komen allerlei *negatieve* tendensen in de maatschappij naar voren: opkomend fascisme, aanwijzen van een „zondebok" (de buitenlanders), of – even erg – een nihilistische onverschilligheid. Juist in een tijd met zulke verschijnselen is het van het grootste belang dat kinderen zich van mentale problemen bewust leren worden, en tot een stukje bezinning komen ten einde – aldus de briefschrijvers – „verdraagzaamheid en onderlinge solidariteit te bevorderen en te realiseren". Godsdienstonderwijs en humanistisch vormingsonderwijs zijn „bij uitstek middelen daartoe".
Het mag zonder meer opmerkelijk genoemd worden dat kerken, Joodse Gemeente en Humanistisch Verbond – zij het nog op provinciaal niveau – zó eensgezind naar buiten treden op zo'n principieel punt als de subsidie voor godsdienst-onderwijs en human. vormingsonderwijs. Waar volgt men dit voorbeeld? **(G.d.B.)**

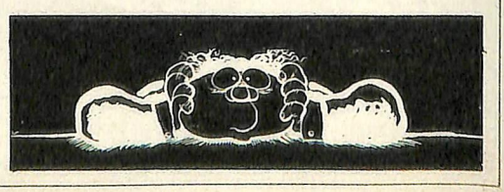

Wantrouwen HV en christelijke partijtjes is wederzijds groot

PvdA-leider Joop den Uyl noemde laatst de kleine christelijke partijen a-demokratisch. HV-radioredaktrice Rina Spigt vroeg aan Rob Tielman of hij die mening deelt. ,,Ja, maar je moet wel onderscheid tussen die partijtjes maken. Zo is de SGP een echte theokratische partij, die gaat er van uit de scheiding tussen kerken en staat moet worden opgeheven en dat dus de bijbel een soort wetboek moet worden."
Bij het GPV blijkt dit toch weer even anders te liggen. Die partij is juist wel een groot voorstander van de scheiding van kerk en staat. Bij de RPF is dat nog niet geheel duidelijk. Rob Tielman: ,,Ik heb het idee dat die er ergens tussen in hangen. Ze zijn nogal geneigd de staat als zedenmeester te zien en op basis van de bijbel ook niet-godsdienstige mensen dingen via de wetgevingen op te dringen. Dit is niet demokratisch volgens de HV-voorzitter omdat demokratie niet alleen een kwestie is van de-meeste-stemmen-tellen maar ook dat mensen uiteindelijk zelf hun bestaan moeten kunnen inrichten. Fundamentele vrijheden moeten dus in acht worden genomen." Op dit punt wantrouwt Rob Tielman de christelijke partijtjes.
Dat wantrouwen blijkt overigens zeer wederzijds te zijn. Rob Tielman: ,,Zij beschuldigen ons ervan dat wij humanistische ideeën aan hen zouden willen opdringen. Onzin natuurlijk. Het probleem is dat zij juist proberen hun opvattingen over abortus, euthanasie, seksualiteit, emancipatie, etc. aan andersdenkenden op te dringen. En dan vinden ze natuurlijk het Humanistisch Verbond op hun weg. Wij gaan immers uit van het menselijk zelfbeschikkingsrecht." Nee, goeie vriendjes zullen het nooit worden, het HV en die SGP, GPV en RPF. (HvH)

„Meid, waar maak je je druk om"

De meidengroep van de Nivon-jongeren organiseert op 15 en 16 december weer een weekend in Lage Vuursche alleen voor meiden vanaf 13 tot 18 jaar. Het weekend gaat over zaken waar je juist als meid tegenaan loopt. Een greep uit de zaken die aan de orde komen: Hoe de docenten met meiden op school omgaan, hoe je je als meisje moet gedragen van je ouders, hoe de meeste jongens mèt meisjes omgaan en dat, als je protesteert meteen voor enge feministe wordt uitgemaakt.
Bel of schrijf even naar Nivon-jongerenburo P.C. Hooftstraat 163, 1071 BV Amsterdam. Telefoon: 020-626003. De kosten voor het weekend bedragen f 17,– voor leden en niet-leden.

Boekje over seksualiteit

Bij de PSVG (een stichting die zich bezig houdt met voorlichting en vorming op het gebied van relaties en seksualiteit) is een geheel gewijzigde versie verschenen van het pamflet nr. 8 „Jongeren en seksualiteit". Het pamflet is bedoeld voor jongeren vanaf een jaar of twaalf. Vaak door vallen en opstaan leer je vertrouwd te raken met je seksualiteit, je gevoelens en onzekerheden. De kunst is om langzamerhand te leren van je ervaringen, door erover te praten met anderen, door na te denken. De informatie in dit pamflet kan daarbij helpen.
Uit de inhoud:
Hoe raak je als jongere weer op vertrouwde voet met je lichaam? Waarom doen ouderen zo vaak negatief over seks? Vrijen in je eentje, vrijen met een ander, wat kun je allemaal doen? Er zijn meisjes die met meisjes willen vrijen, en jongens die stapelverliefd worden op jongens. En wat moet je dàn? Hoe maak je bij jezelf een orgasme, als jongen of als meisje? Wanneer 'mag' je eigenlijk met z'n tweeën? En wie bepaalt dat? De spanning van 'de eerste keer', het snelle klaarkomen van jongens, het doen-alsof van meisjes, enz. enz.

Dit boekje kan worden besteld door *f* 2,– over te maken op giro 659712 t.n.v. PSVG te Den Haag, onder vermelding van „nr. 8".

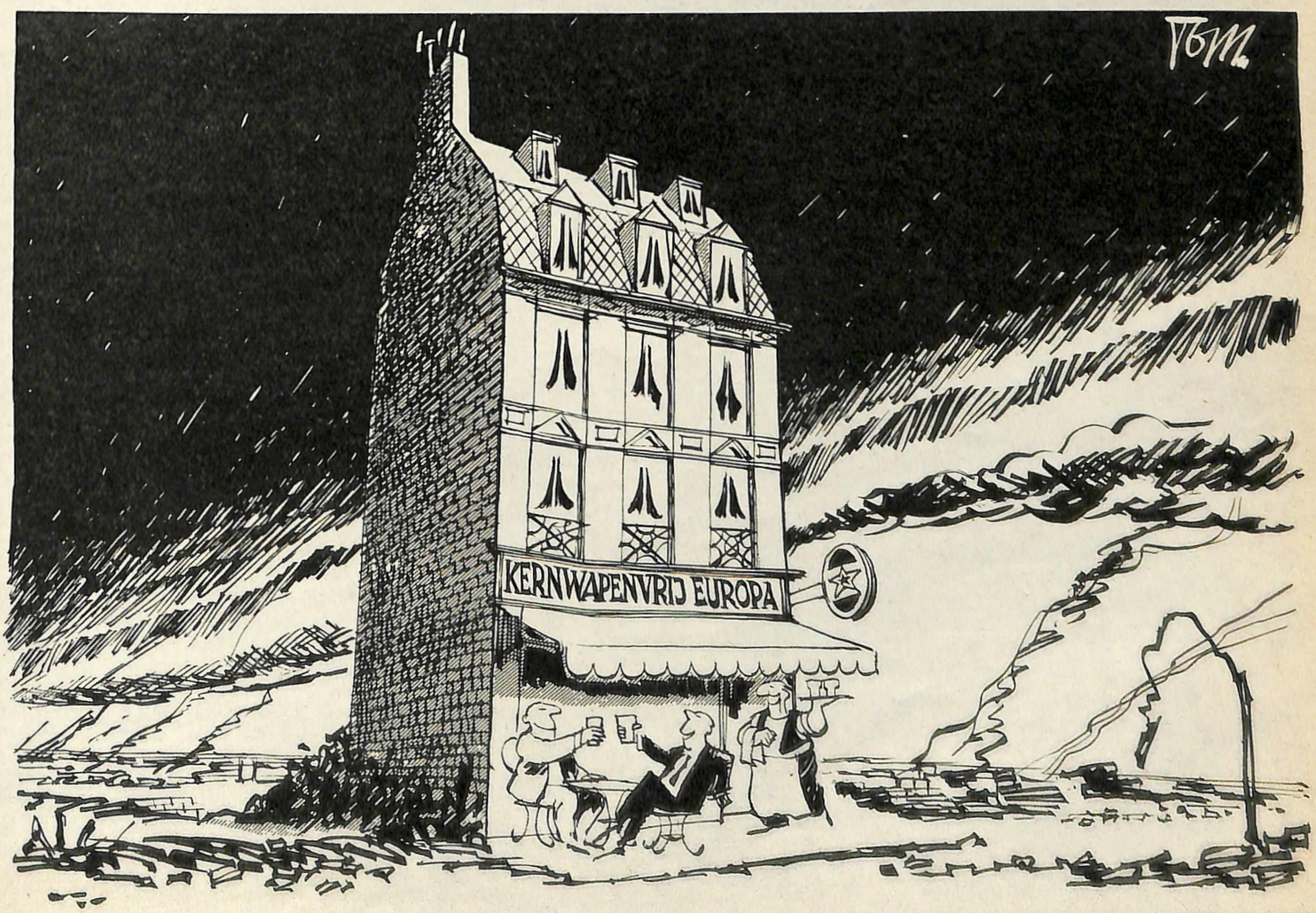

KINDERBOEKENSCHRIJVER KAREL EYKMAN: IK NEEM 'T OP VOOR DE ONHANDIGEN, DE VERLEGENEN

„Kinderen lijden tegenwoordig soms al op tienjarige leeftijd aan een soort Weltschmerz, dat is ongelofelijk. Angst voor de dood, de bom, de werkloosheid. Om te beginnen moet je die kinderen laten zien dat je het begrijpt. Dat jij ook bang bent. Maar bij dat begin kun je het niet laten. Je moet leren omgaan met angst door te begrijpen waar je bang voor bent en waarom. En door verzet te bieden."

Een week in oktober. In Den Haag wordt in slaapverwekkende debatten beslist over de toekomst van de echte meerjarige minima. Nederland gelooft het wel. Even wordt de matheid doorbroken door woedende diskussies bij de bakker. Het gaat over de jaarlijkse toelage van prins Willem-Alexander. Negenhonderdtienduizend gulden voor rijlessen en hét begin van een uitzet.

Terwijl de kroonprins vanuit zijn kostschool in Engeland de beroering volgt, is zijn tante Margriet even in Amsterdam voor de uitreiking van gouden en zilveren Griffels en de officiële opening van de Kinderboekenweek 1984. Op het podium staat ook Karel Eykman, naast een beroemdheid als Roald Dahl, die hij weer niet durft aan te spreken. Eén van de gouden Griffels is voor Eykmans boek „Liefdesverdriet". Theodor Holman heeft in de Humanist al uitgebreid over dit boek geschreven. Het is *hét* verhaal over liefdesverdriet en wat je eraan kunt doen.

Ingeborg van Teeseling zocht de schrijver op in zijn huis in Amsterdam-Zuid. Het werd een wat chaotisch gesprek tussen alle opwinding om de Griffel in. Signeren, voorlezen, vragen beantwoorden en stellen, interviews met de pers. Het blijft de schrijver allemaal niet bespaard. Maar: „Ik ben hartstikke blij met die Griffel. Vooral omdat hij voor het boek 'Liefdesverdriet' is. Daar zit veel van mezelf in, het is me heel dierbaar. En heus, ik relativeer het allemaal wel en echt, straks ga ik weer gewoon aan het werk. Maar nu mag van mij de fles champagne op tafel blijven staan."

Hij praat langzaam, met veel stiltes. En dan opeens een woedeuitbarsting, vergezeld van de opmerking: „Daar kan ik me nou zo kwaad over maken, hè!" Waarna er wat verlegen wordt gelachen en de stilte terugkomt.

Het boek „Liefdesverdriet" is je heel dierbaar, niet?

„Jazeker, het is een brugboek, een brug tussen kinderen en volwassenen. Ik heb met beiden veel gesprekken gehad over liefdesverdriet. Ik hoorde dezelfde verhalen, dezelfde ellende. Samen met mijn eigen ervaring is dat het boek geworden. Iedereen heeft toch liefdesverdriet gehad? Ik ook. Ik weet nog dat het aanraakte met Marja, op vijf november 1955, 10 voor half 12. Voor het Boymans van Beuningen-museum. Daar moet een gedenksteen komen vind ik.

Toen het uitging was ik diep onder de indruk. Terwijl ik het zelf had gedaan. Ik heb er een jaar lang last van gehad. En eigenlijk de 25 jaar daarna ook nog. Angst voor binding, voor vriendinnen, voor kwijtraken. Vlak voordat ik het boek ging schrijven heb ik haar opgezocht. Na 25 jaar werden we bijna weer verliefd op elkaar. En hebben we er eindelijk over gepraat, hoe laf je kunt zijn en hoe lullig je elkaar kunt behandelen. Dat bleef me dwars zitten. Vandaar het boek."

Dat boekje is ook een medicijn. Ik heb het gegeven aan iemand die verliefd was op mij. Als troost ofzo.

„O leuk, fantastisch! Daar is het voor, ja. Ik hoorde ook van een meisje dat vroeg of ze de brief uit het boek over mocht schrijven voor háár vriendje die het had uitgemaakt. Daar ben ik heel trots op."

Lieve Peter,
Je kan nu wel zeggen dat je het niet meer ziet zitten met mij, maar zo gemakkelijk kom je niet van me af. Ik ben het er namelijk niet mee eens dat jij het uitmaakt. Je zegt dat je gewoon niet meer voelt wat je eerst voor me voelde. Maar wat heb ik daar nou aan? Wat koop ik daar nou voor? Wat moet ik daar nou mee? Wat ik voor je voel dat interesseert je zeker niet! Maar omdat jij dat voelt moeten we uit elkaar zeker? Weet je dat ik jou een egoïst vind? Want je denkt alleen maar aan jezelf en niet aan mij. Maar ik wil alles voor je zijn en ik ben gek van je, dat weet je. Ik hou van je en jij ook van mij (denk ik). Ik heb toch niets verkeerd gedaan, of ben je op me afknapt of heb je een ander, zeg dat dan maar ik wil het niet horen. Kom weer terug naar mij. Of durf je niet. Ik verlang zo naar je ook als je een rotzak bent. Toe nou!!

Citaat uit: 'Liefdesverdriet'

Je kreeg ook bijna allemaal lovende recensies.

„Ja, gelukkig wel. Ik kan helemaal niet tegen slechte recensies. Word daar ontzettend onredelijk kwaad van. Dat zit me dan wekenlang dwars."

Je schaamt je bijna over je trots dat je de Griffel gekregen hebt, hè? Waarom?

(Grinnikt) „Eén van mijn slechte eigenschappen is ijdelheid. Steeds maar weer geprezen worden doet daar geen goed aan. Ik ben blij dat het maar een maand duurt, want anders loopt het mis. Dan word ik nog erger dan Jeroen Krabbé. Thuis zeggen ze ook: Ja zeg, leuk hoor, die Griffel. Maar heb je de vuilniszak wel buiten gezet?"

Eenzaam jongetje

Karel Eykman, kinderboekenschrijver. Geboren in 1936, zoon van een huisarts. Rijkeluiszoontje, zoals vriend en kollega Hans Dorrestein zei. Eykman vertelt wat weemoedig over het kleine Kareltje van 35 jaar geleden. De Karel van nu wordt daarin veelvuldig gestoord door de telefoon. Echt terug kun je niet.

„Op de lagere school was ik een eenzaam jongetje. Ze vonden me maar gek. Altijd een snotneus en nooit een zakdoek bij me. Gepest en eigenlijk geen echte vriendjes. Altijd maar klubs oprichten die het nooit haalden. Ridderklubs op het speelterreintje achter ons huis. Bosjes en een tankwal, fantastisch. Maar erg eenzaam, dat wel.

Op de middelbare school veranderde dat. Ik maakte grappen die zij leuk vonden. We biljarten tussen de middag op ons tafelbiljart. En praatten over God. Zij geloofden daar niet in en ik wel. Dan ging het erom wie het kon bewijzen.

Toen ben ik opgebloeid en dat is nooit meer opgehouden.
Ik was een gymnasiumjongetje. Altijd bezig met schoolkranten, gedichten, kabarets, feesten, zelf bundeltjes uitgeven. Een zogenaamde alternatieve softie. Een vreselijke aktieveling. En ik schaam me daar geen moment voor. Dat is zó belangrijk voor me geweest, zó leuk. Echt waar. Als je dat zo zegt lijkt het een cliché, maar zo was ik gewoon. Een hele populaire jongen die dat zelf niet door had. Meisjes werden verliefd op me en echt, ik zag het niet.

Interesse in God

Op mijn zeventiende was ik erg geïnteresseerd in God en in literatuur. Dus de keuze was óf theologie óf nederlands. Het werd theologie. Om twee redenen. Ik had geen zin om 70 boeken in oudnederlands te moeten lezen en ik was dol op het Hooglied. Prachtig, prachtig. Het was ook heel gezellig in de Hervormde Jeugdraad in Rotterdam. Een soort AJC was dat voor mij. Kabarets, zomerkampen, musicals, balletten. Heel kreatief, heel gezellig. We haalden zelfs pagina 5 van het Rotterdams Nieuwsblad!
Mijn vergissing was dat ik dacht dat het overal in de Hervormde kerk zo gezellig was. Maar dat was niet zo. In Rotterdam gebeurde er veel kultureels binnen de kerk, Pinter, Lucebert, Camus werden geïntegreerd. Toen ik naar Amsterdam kwam hield dat op. Ten tijde van de Maagdenhuisbezetting fungeerde de Hervormde kerk als opvangsoord voor keurige hervormde jongelingen. Buiten de grachtengordel is Amsterdam zeer provinciaal. Ze vonden het helemaal niet leuk dat in de kelder van hun kerk – moderne vormgeving – langharig tuig kwam. Er werd zelfs gefluisterd dat er hasj werd gerookt. Oei, oei!

Gastheer

Toén kwam ik bij de Kabouters terecht, werd zelfs op een (onverkiesbare) plaats voor de gemeenteraad gezet. Ik organiseerde een dienst voor Kabouters in de Westerkerk. Groot sukses. Chaotisch, rommelig, gezellig. Met straatteater en muziek. Ik vond een kerkdienst een openbare gelegenheid. Voelde me gastheer, wilde laten zien hoeveel leu-

Foto: Anna Groot/Hes van Huizen

Kwaadheid is goed voor kinderen. Je wordt zo opgevoed om gehoorzaam te zijn, geen ruzie te maken. Terwijl verzet juist heel belangrijk is

ke dingen er in beide bewegingen zitten. Dat werd me hoogst kwalijk genomen en betekende het einde van mijn kerkelijke periode. Alleen de Ikon is gebleven, want christen ben ik nog steeds. De Bijbel is een belangrijk boek. De kerk, daar ligt het probleem. Benauwend, a-kultureel, eng ja. Zingen en orgel, die beperktheid. En daar kan ik me nou zo kwaad over maken, hè. Alle leuke mensen gaan zo uit de kerk. Op den duur hou je alleen nog maar rechtse etters over."

Vrolijk anarchistisch

Telefoon. De KRO aan de lijn. Een ander deel van christelijk Nederland. Eykman moet straks aantreden in het middagprogramma van Aad van der Heuvel, Middageditie. Een gesprek over kinderboeken en Liefdesverdriet. Of ze nog een exemplaar van het boek kunnen krijgen. Ze hebben het niet gelezen en het moet op tafel liggen voor de kamera. Eykman windt zich op. ,,Niet gelezen en wel een interview. Belachelijk! Wat een voorbereiding", zegt hij als de hoorn weer op de haak ligt. Snuift hoorbaar. ,,Ik zal ze krijgen! Journalisten! Maar laten we doorgaan." Ik vraag waarom hij niet kwaad werd aan de telefoon. Stilte.

,,Ik ben een ontsnapper, iemand die botsingen vermijdt. En als ik ruzie met iemand dreig te krijgen, ga ik er niet als een fox-terrier tegenin. Dan loop ik om en kom ik langs een omweg weer terug. Maar ik heb makkelijk praten. Ik zit niet in een bedrijf of op een kantoor waar allerlei machtsverhoudingen mensen kunnen mangelen. Ik ben een vrije vogel. Kan me veroorloven om te zeggen dat ik voor bepaalde mensen niet wil werken. Ik heb niemand onder me en niemand boven me. Ik heb nooit geldproblemen gekend. Ja, aan het begin van mijn studie even. Het zesde flesje bier leegdrinken omdat je van het statiegeld van zes flesjes één nieuwe kon kopen. Dat nooit meer, heb ik toen gezegd. Ik ben onafhankelijk en daar ben ik ook erg op gesteld.
Ik probeer problemen met humor op te lossen. Ik ben niet zo'n held, zo'n strijder. Meer wat je noemt vrolijk anarchistisch. Een voorbeeld? Een tijdje geleden verkocht Albert Heijn boeken onder de prijs in de supermarkt. Ik was daar heel

In kinderboeken kun je je niet permitteren om fatalistisch, cynisch of pessimistisch te zijn

kwaad over. Wilde me wel verweren, laten zien dat ze niet over me heen konden lopen. We zijn toen in wat boekhandels blikken bruine bonen gaan verkopen. Een kwartje onder de prijs. Wat zij kunnen, kunnen wij ook! Dat is dan mijn verzet."

Stilte, Eykman neemt een paar slokken koffie. En gaat dan over op een ander onderwerp. Ik volg, voor deze keer.
,,Ik heb het schrijven geleerd in de tijd dat ik nog dominee was. Toen vroeg de IKON of ik verhalen uit de Bijbel voor kinderen wilde bewerken. Nu wilde ik natuurlijk altijd al een groot dichter worden. Dat kwam er maar niet van en ik moest toch wat. Dus dan maar voor kinderen. Maar toen merkte ik dat het moeilijk was om voor kinderen te schrijven. Maar ook leuk en dat ik het goed kon. Het verhaal van de verloren zoon, gelijkenissen. Dat schreef ik toen en eigenlijk doe ik dat nog steeds. Verhalen die ergens over gaan, ergens voor staan. Ik verpak het nu, maar ook de Stratemaker op Zee Show en J.J. de Bom, de kinderprogramma's die wij van het schrijverskollektief voor de VARA maakten, waren goed moralistisch.
Ik heb er ook niet zo'n bezwaar tegen als een verhaal vanuit een boodschap geschreven is. Het is pas vervelend als de boodschap de hoofdpersoon is. En ik vind, zeker voor kinderen, als je niks te zeggen hebt moet je ook niks schrijven. Ik geloof ook dat iedere goeie schrijver iets te zeggen heeft. Een verhaal moet inhoud hebben. Niet met een moraal, maar met morele intenties. Het verschil? Een moraal is met het vingertje, zo van: ik vind dat en jij moet dat ook zo vinden. Het is het opleggen van normen. Vanuit je eigen morele intenties schrijven is iets anders. Dat is meer van: Ik kan het ook niet helpen maar zo denk ik erover. Je moet dan het achterste van je tong laten zien, met je eigen mening naar voren komen."

Vind je dat kinderboeken serieus genoeg worden genomen, als literatuur bedoel ik?
,,Dat zal me eerlijk gezegd een zorg zijn. Het peil van de kinderboeken is ook niet zo hoog. Els Pelgrom (kinderboekenschrijfster, it) heeft het ooit eens vergeleken met thrillers: een hoop middelmatigheid en een paar uitschieters. Veel lektuur en weinig literatuur. Natuurlijk, Annie M.G. Schmidt mag van mij best eens de P.C. Hooftprijs krijgen voor haar kinderboeken. Maar zij is zeldzaam. Het doet er ook niet toe of het literatuur is. Dat vind ik een snobistische diskussie. Het heeft een eigen benadering nodig. Een kinderboek moet bruggen slaan. Dat is belangrijk.
Het is tegenwoordig mode om het generatiekonflikt aan te wakkeren. Om heel heldhaftig achter de jongeren te gaan staan en alles te verketteren wat boven de 18 is. Ik voel daar niks voor. Ik vind het ook veel te romantisch: die tegenstelling tussen burgerlijke, vastgeroeste ouders en arme, machteloze kinderen die het steeds maar weer verliezen. Ik doe iets anders. Zowel in 'Liefdesverdriet' als in 'Detectiveburo de Helpende Hand' als in 'Liefdewerk Oud papier' probeer ik te komen tot een soort samenzwering tussen onhandige mensen. Kinderen én volwassenen. Je kunt elkaar vinden, of er nou 2 of 40 jaar tussen zit.

Kinderen kleinhouden

Ik zal een voorbeeld geven. Toen ik in de laatste klas van de middelbare school zat, kon ik goed opschieten met mijn geschiedenisleraar. Ik was negentien en had liefdesverdriet. Op een avond zat ik erover te praten met de vrouw van die leraar. Waarop zij haar huwelijksproblemen uit de doeken begon te doen. Dat vond ik heel indrukwekkend. Dat je elkaar herkent, door alle generaties heen.

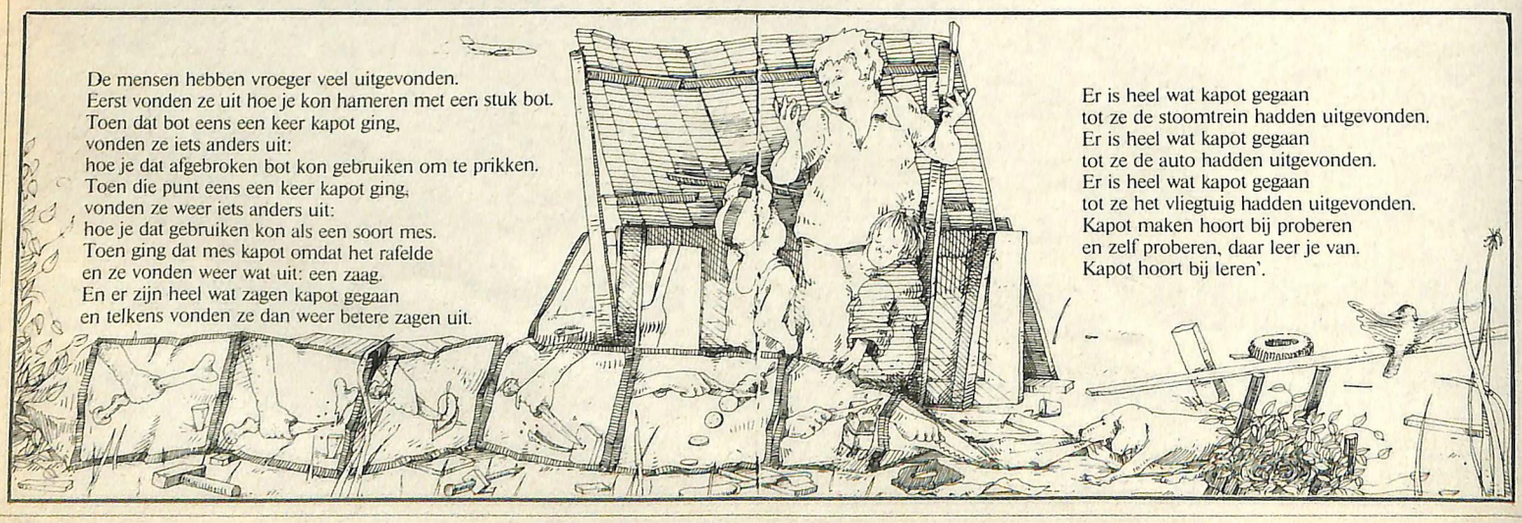

Uit: Alles proberen

Er moet een integratie komen. Anders verval je weer in een volwassenenland en een kinderland. Dit is het bos waar de grote mensen wonen, je hoeft er nog niet in, zei Annie M.G. Schmidt. Dat is fout. Je moet kinderen niet opsluiten in de kinderkamer. Dat is een manier van kleinhouden.

Vader stond een beetje onhandig met zijn glas te draaien. Tja, het is me wat, zei hij. Dat zijn ontzettend vervelende dingen. Op de een of andere manier moet je hier toch doorheen zien te komen. Tja, zuchtte hij, dat soort ervaringen heeft iedereën wel eens. Zo is het leven nu eenmaal.
Zo is het leven nu eenmaal, het zal je gezegd worden. Zo is het leven nu eenmaal, zei de oen. Of dat al niet erg genoeg is! Wat is mijn leven nog waard zonder Peter? Zou het een ramp zijn als ze nu dood was? Zo is het leven nu eenmaal, god betere het.
Vader merkte wel dat hij iets stompzinnigs gezegd had. Tja, zei hij nog eens en haalde verlegen zijn schouders op. Hij wist ook niet goed hoe hij haar moest troosten terwijl hij het zo graag wou. Neem een borrel, zei hij tenslotte. Of, even kijken, ik heb nog echte cognac. Zal ik je daar wat van geven? Wat hij zelf het lekkerste vond wilde hij haar geven, maar Monika zei doodmoe, geef mij maar dat restje peren op sap.

Citaat uit: 'Liefdesverdriet'

Alleen aardige mensen

Kun jij me vertellen wat kinderen zijn? Jij bent per slot expert.
,,Ja, en W.F. Hermans weet wat mensen zijn, want die schrijft voor grote mensen. Dat is natuurlijk een onzinnige vraag. Bovendien ben ik geen pedagoog, maar schrijver. Maar goed, daar gaan we. Kinderen zijn tijdgenoten en lotgenoten. Ik schrijf over dingen die mezelf bezig houden en vraag of zij dat ook hebben. En zoja, wat we er dan mee zullen doen. Andersom kan natuurlijk ook. Zoals bijvoorbeeld de machteloze woede van een negenjarig meisje omdat haar straat wordt geterroriseerd door twee etters van twaalf. Dat kan ik me heel goed voorstellen.
Ik schrijf dan voor haar, niet voor die etters. Ik heb liever niet dat die mijn boeken lezen. Ik schrijf voor en over aardige mensen. Als ze niet aardig zijn mogen ze niet in mijn boeken. Vroeger schaamde ik me wel eens voor dat altijd-aardige. Ga eens op assertiviteitstraining, maak eens flink ruzie met mensen, dacht ik toen. Ik heb mijn kinderen ook veel te vriendelijk opgevoed. Helemaal niet goed. Maar ik zal me er bij neer moeten leggen dat ik nou eenmaal zo ben. Aardig, ik kan het niet helpen."

Waarom schrijf je niet voor volwassenen?
,,Omdat schrijven voor kinderen mijn sterke punt is, daarin kom ik het beste tot m'n recht. Neem Rudy Kousbroek. Hij heeft alles geprobeerd, een roman, een gedichtenbundel. Maar hij is het sterkste in essays over katten. Bij mij zijn dat kinderen. Verder is het voor mij gezond om te schrijven voor kinderen. Het dwingt me om niet te vervallen in mooischrijverij, maar om met zo weinig mogelijk woorden zo veel mogelijk te zeggen.

Je kunt schrijven over kinderen, over grote mensen, voor mijn part over olifantjes. Maar dan merk je dat de sympathie van de schrijver ligt bij dat ene onhandige olifantje dat het maar steeds net niet lukt. Dat is dan een keuze."

Je neemt het altijd op voor de verliezer.
,,Ja, maar ik wil de verliezer niet zielig maken. Ik kies voor de onhandigen, de verlegenen. Maar ze moeten wel een beetje moed hebben. Zoals in Liefdesverdriet. Waar Monika de moed heeft om zich zelf weer uit de modder te trekken. Ze blijft niet hangen bij het feit dat ze heeft verloren. Ik vind het woord 'verliezers' ook wat pathetisch. Wel mooi hoor, trouwens. Ik wil verliezers aanmoedigen, zelfs een beetje jennen. Zorgen dat ze blijven proberen. Zoals in 'Gat in de Grens' het boek van Guus Kuyer. De IKON heeft daar een film van gemaakt waar ik het skript voor heb geschreven. Het gaat over kinderen die weglopen en de grens over willen. Uiteindelijk lukt dat ze niet. Maar ze hebben het geprobeerd, ze hebben zich verzet. Ouders en journalisten zijn even uit hun evenwicht gebracht. Dat is belangrijk. Een eerste stapje op de verdere weg."

Er zit ook veel kwaadheid in die film.
,,Dat is heel goed voor kinderen. Je wordt zo opgevoed met gehoorzaam zijn, geen ruzie te maken. Terwijl verzet juist heel belangrijk is. Want anders ga je eraan. Ruzie heeft een funktie, het is nodig om te overleven. Om jezelf te worden. Kwaadheid is oefenmateriaal. Je moet het een plaats geven, er zelfvertrouwen uit halen. En je hebt het nodig om later andere manieren te vinden om een konflikt op te lossen.

Het feit blijft, zei Hans nu, dat we zijn verraden. Jawel, buiten ons om is in onze teksten geknoeid. U beweert dat het voor ons bestwil is, maar dat wil ik toevallig zelf uitmaken. Allemaal kutsmoesjes, om het maar eens in gewoon nederlands te zeggen en dat schijnt op deze mooie school niet te mogen. Ik kan op geen enkele manier goedvinden, dat ik word aangetast in mijn recht op vrije meningsuiting. Ze vertellen ons altijd op vier mei dat ze daar in de oorlog ook voor vochten.

Citaat uit 'Liefdewerk Oud papier!

VERVOLG OP PAG. 17

Het gegiechel was niet van de lucht

Twee dagen na de uitreiking van de Gouden Griffel. Een ouderwetse boekwinkel in Haarlem. Veel overvolle kasten tot aan het plafond. Weinig loopruimte, maar álles is er.
Het is druk. Veel gewone bezoekers, bladerend door al die vers ruikende boeken. In een hoekje van de winkel zitten zo'n twintig leerlingen van het Triniteitslyceum. Het is de vrijdag voor de herfstvakantie en waarschijnlijk het laatste uur. De jongens hebben het vrijwel kollektief laten afweten. Prachtig opgemaakte, snel geklede meiden luisteren naar Karel Eykman. Hij beantwoordt vragen en leest voor uit eigen werk.
Als ik binnenkom heeft Karel net de kennismaking achter de rug. Gelijk er bovenop schijnt hij te denken, want het eerste wat hij voorleest, is de liefdesscène uit zijn boek ,,Liefdewerk Oud Papier".

Zal ik dan nu? vroeg hij. Ze knikte. Het was een heel gedoe om zo'n condoom uit het zakje te peuteren en het aan te doen. Marja wachtte geduldig. Maar toen hij zover was gingen ze weer verder waar ze gebleven waren. Het werd nu echt spannend en tegelijk ging het allemaal erg vanzelfsprekend. Op een gegeven moment merkte Chris dat hij bij haar binnen was. Ze gingen gewoon door, het voelde alleen nog prettiger dan eerst.

Het gegiechel is niet van de lucht. Geschuifel op de stoelen. Na het verhaal valt er even een stilte. Niet te lang, want Eykman vult zenuwachtig alle gaten. Vraagt of het nu nog steeds zo gaat. De lerares dringt aan als iedereen elkaar aankijkt voor een antwoord. Eén van de jongens zegt moedig, maar aarzelend, dat hij denkt van wel. Denkt? zegt Eykman. Ja eh. . . ik heb nog nooit. . . In de ogen van de meiden is minachting te lezen. Eykman praat er overheen. Leest gedichten voor, vertelt over zijn eigen liefdes en liefdesverdriet. De liefde, de liefde, de liefde.
Te vers en te kwetsbaar voor de zestienjarigen. De diskussie komt nauwelijks op gang. Vragen gaan over technische zaken als het waarom van korte hoofdstukken, tekeningen, zinsverbanden. Eykman antwoordt, maar blijft terugkomen op de liefde. De groep geeft het op. De leerlingen sluiten in gedachten de ogen en laten de stroom voor hen gênante details over zich heenkomen. De pauze is een opluchting.

EEN VERSCHRIKKELIJK

Ik ken enkele alkoholisten. Jongens met wie ik op school heb gezeten, met wie ik heb gestudeerd en mannen in wiens nabijheid ik verkeerde toen ik nog een baan had in het onderwijs. (Volgens mij hebben de meeste alkoholici een baan in het onderwijs – en als geen ander begrijp ik waarom ze drinken.) Het vreemde is, dat ik van bijna al deze mensen aan *zag* komen dat het fout met ze ging, maar dat ik daar nooit iets aan heb gedaan.
Integendeel. Meer dan eens heb ik ze beschermd. („Held!") Ik herinner mij Joseph L., briljant pedagoog, lief voor de kinderen (die hem altijd pestten, dag in dag uit, twintig jaar lang), maar die niet van de drank kon afblijven. Op een middag kwam hij „als een appeltje" de school binnen rollen. Hij had een kegel waar je tegen aan kon leunen, de motoriek van een leeggelopen ei en hij sprak in zijn eentje op een gelijkhebberige manier tegen de rest van de wereld. Nu hadden wij in die tijd een waarnemend-direkteur, de heer V. die direkteur wilde worden door zijn kollega's te verraden aan de inspektie. Het betrappen van een dronken leraar („Schande!") voor de klas („Walgelijk!"), zou hem zeker bij het Bevoegd Gezag een wit voetje bezorgen („en misschien wel promotie!"), en daar hij bij geruchte had vernomen dat voornoemde kollega elke week een hoge drankrekening had, joeg onze waarnemend-direkteur als een echte premiejager op Joseph L. Hoe ik kollega L. heb gered uit de klauwen van de heer V. zal ik hier niet onthullen. Veel zin heeft het niet gehad. Toen ik van school ontslag had genomen, werd niet lang daarna de heer L. geschorst door een gelukkige waarnemend-direkteur. („Niets stond hem meer in de weg om het direktoraat te bemachtigen!") Voor de goede orde: kollega L. werd *na* zijn schorsing pas een *echte* alkoholist.
Twee maanden geleden pleegde hij zelfmoord.

Niet abnormaal

Misschien had de waarnemend-direkteur wel gelijk om de man te schorsen. Objektief gelijk dan. Maar daar gaat het mij niet om. Wat ik probeer uit te leggen is, dat het drinken van grote hoeveelheden drank door ons niet meteen als abnormaal wordt beschouwd. Een oom die veel drinkt wordt niet door de familie verstoten – dat gebeurt pas als hij werkelijk verslaafd is. Een jongen van achttien die in de kroeg eens lekker doorzakt, kan rekenen op begrip. „Als hij maar niet verslaafd wordt," zeggen zijn ouders. (En gelukkig wordt hij niet verslaafd want dat is op die leeftijd vrijwel onmogelijk, zelfs als hij veel drinkt.)
Drank is een geaksepteerd genotmiddel. Het is ook vergif. Ikzelf ben (en blijf!) een hartstochtelijk gebruiker van dit middel dat ik op gezette tijden in grote hoeveelheden tot mij neem.

Tegendeel bereikt

Een jaar geleden ongeveer – ik was net free lance-journalist – vroeg een produktieburo mij of ik een scenario wilde maken voor een film over alkohol en jeugd. Ik hoorde de kassa rinkelen. (Kon ik eindelijk eens dat feest geven en goed dronken worden.)
Ik zei dus onmiddellijk ja. De instantie voor wie ik de film moest maken (de NCA) stuurde mij daarop allerlei materiaal toe. Ik begon te lezen. (Lezers, deze anekdote begint verdacht veel te lijken op een getuigenis: De Grote Bekering Van Holman Tot De Blauwe Knoop, maar dat is toch niet helemaal waar. Lees snel verder.)
Ik schrok! Niet alleen van de cijfers (170 miljoen glazen bier per week etc.), maar vooral van de manier waarop de drankbestrijding de drank bestrijdt. Werkelijk alles hebben zij geprobeerd en proberen zij, maar slechts het tegendeel wordt bereikt: drank blijkt ons ogenschijnlijk steeds beter te bevallen.
Twee zaken worden voortdurend groter: onze drankrekening en onze dorst. De strijd tegen het misbruik van alkohol is een markant voorbeeld van het dragen van water naar de zee – om eens een vergelijking te maken met een geheel andere vloeistof. Ik ben zeer slecht in rekenen (komt waarschijnlijk door de drank – breekt hersencellen af), maar er is volgens mij een cynisch evenwicht tussen de winsten die de drankproducenten maken en het geld dat de overheid besteedt aan hulpverlening aan alkohol verslaafden.

Triest hè

Ik moet eerlijk zeggen, dat de drankbestrijders op mij ook geen vat hebben gehad; ik kan niet één aktie van ze herinneren. Toch wel. . . *glaasje op, laat je rijden*. Ik meen dat in het jaar van die aktie het aantal doden wegens rijden onder invloed bijna verdubbelde. Tijdens het werken aan dat scenario over alkohol en jeugd – waarbij ik werd overstelpt met informatie – kreeg het denken over alkohol wel vat op mij. (Wat al moge blijken uit de zalvende toon die ik de afgelopen alinea's heb aangeslagen, terwijl het hier een filmbespreking betreft!)
Het is dan ook uit ordinaire doodsangst en angst voor leverkanker en al die andere afschuwelijke zaken, dat ik tegenwoordig wel eens een rondje oversla. Uiteraard het rondje wat ik moest betalen.
Drank dus. De laatste jaren is er naar mijn mening een toename van Nederlandse *clochards* – alkoholici die de oprechte wens hebben aan de zelfkant te staan en die zich onderscheiden van spuiters doordat ze meestal beter gehumeurd zijn.
– Triest hè, zeg ik vaak tegen mijn vrouw als we zo'n man in de stad zien.
– Heel triest, zegt ze. Maar het hoort bij de stad en het leven en dus laten we het maar zo.
Over de alkoholici die we kennen maken we ons niet echt druk. 't Zijn zulke aardige mensen. Sommigen maken ook prachtig werk, en dan ga ik niet als Frans Burgerpoep tegen zo iemand zeggen: – Zeg Gerrit, zou je niet eens wat minder drinken?
Stom misschien – maar zoiets doe je niet.
Nog niet.

Verschrikkelijke tocht

De film van Theo van Gogh *Een dagje naar het strand* gaat over zo'n man.
Een mislukkeling, die drinkt omdat hij „het leed niet kan verdragen en er aanleg voor heeft." Maar een aardige man, een cynicus die meent dat hij de wereld door heeft en daarin niet wordt teleurgesteld omdat hij zich een beschermende houding heeft aangemeten. Het verhaal van de film is als volgt: *Bernd*, de alkoholicus, gaat een dagje naar het strand met *Walijne*. Walijne, zo wordt de kijker duidelijk, is eigenlijk zijn dochter, maar is hier het kind van een „bevriend" echtpaar. Walijne is gehandikapt. Bernd houdt in wezen alleen maar van Walijne – en zij houdt ook van hem. Beiden zijn onmachtig die genegenheid voor elkaar te uiten; zij is jong, hij heeft teveel schuldgevoel over alles. Het dagje naar het strand wordt geen uitje, zoals de titel doet vermoeden, maar een verschrikkelijke tocht die letterlijk strandt. Naarmate Bernd meer

AGJE NAAR HET STRAND

drinkt (schitterend gespeeld door *Cas Enklaar*) verliest hij de verantwoordelijkheid voor het kind. Het kind verzuipt, hoewel dat niet in beeld is gebracht zodat je ook nog iets anders kan denken.

Symbolisch

Niet dat ik dol ben op symbolen, maar het gehandikapte kind – zo heb ik het althans begrepen – is eigenlijk een alterego van de verslaafde Bernd. Hij is het gehandikapte kind, de schlemiel die steeds meer werd verwaarloosd; hij is het ook eigenlijk die aan het eind figuurlijk en letterlijk verzuipt als hij weer eens tot het einde is gegaan. De beugels die Walijne letterlijk aan haar benen heeft, bezit ook hij, maar dan figuurlijk: Bernd is niet in staat normaal te funktioneren, – omdat hij voortdurend dronken is.
Aan het begin van de film zie je een scene – hij duurt maar enkele sekonden – die symbolisch is voor de film en tevens karakteristiek is voor Bernd: we zien hem, laveloos, op de grond liggen, midden op straat. Er komt een grote tankwagen aan. Hij dreigt vermorzeld te worden. Maar de tankwagen kan net over hem heen rijden. Als de wagen bijna voorbij is, krijgt Bernd een ongelooflijke plons olie? benzine? over zich heen, waardoor hij bijna verdrinkt. Het is of Theo van Gogh in die ene scene de hele film vertelt. De dreiging van de naderende tankauto die hem lijkt te overrijden, de plens in z'n gezicht, z'n dronkenschap, – het uiteindelijke verdrinken, wat hier een dubbele betekenis heeft.
In de film bedient Bernd zich van een studentikoos archaïsch taalgebruik dat zijn zinnen een zekere plechtstatige allure moet geven. Zulk ambtelijk taalgebruik schept afstand.

In de kritiek op deze film is wel gesuggereerd dat die afstand de eenzaamheid versterkt van de kontaktgestoorde Bernd. Ik geloof dat ook, maar er is volgens mij tevens iets anders aan de hand. Het taalgebruik is eveneens zeer bijbels gekruid. Er wordt in deze film door Bernd veel geciteerd uit het Boek der Boeken, wat hem zelf op een gegeven ogenblik de uitspraak ontlokt: – Zien ze dan niet dat ik eigenlijk een heilige ben? In de film wordt dat nogal ironisch opgemerkt, maar ik vermoed dat Bernd het ook werkelijk meent. Hij voelt zich een heilige – de enige die werkelijk liefde kan opbrengen voor iemand die in wezen zijn eigen dochter is. (Walijne weet dat niet.) Hij is niet alleen een heilige voor haar, door haar vaak mee uit te nemen waardoor zij hem bewondert, hij voelt zich tevens verheven boven al het gajes omdat hij meent hen te doorgronden.

Het zal duidelijk zijn, dat ik de film *Een dagje naar het strand* een ontroerende film vind. Hij is gemaakt naar een novelle van *Heere Heeresma.*

Onzichtbare rol

Heere Heeresma speelt zelf ook een onzichtbare rol in de film; hij leest wat voor. Opvallend was de Reviaanse toon, niet alleen in de stem van Heeresma, maar vooral ook in zinsbouw. Het was me al vaker opgevallen dat Heeresma zeer onder de invloed heeft gestaan van de beste schrijver van Nederland, maar dat die invloed zo duidelijk aanwezig is, vermoedde ik niet. Thuis herlas ik het boek nog eens, en ik moet zeggen: hoewel Reve onmiskenbaar aanwezig is, blijft het een prachtig verhaal.
Tijdens het doorbladeren van het boek *Werk van Heere Heeresma* waarin ook Een dag. . . is opgenomen, viel mij opeens een opdracht op in *Bevind van zaken.* Daar staat: *Aan Marijne, mijn dochtertje.* Marijne. . . Walijne. . . voeg daarbij de wetenschap dat Heeresma een tijdje alkoholist is geweest, zoals hij onlangs in een interview in de Haagse Post beweerde en we kunnen konkluderen dat dit een autobiografische roman is.

Wat alkohol met je doet – hoe de vernietiging langzaam in je lichaam en in je geest sluipt, hoe je de verantwoordelijkheden steeds meer gaat verliezen en hoe je blijft rondcirkelen in je eigen wereld – daar gaat deze film over. Hoe je tenslotte ook je kop – hier letterlijk – in het zand steekt.
En begraven kan worden.
Alle bestrijders van alkohol zouden alsnog Theo van Gogh moeten subsidiëren!

Theodor Holman

Naschrift

Ik heb iets gemist.
Theo van Gogh, regisseur van Een dagje naar het strand, schijnt gewikkeld te zijn in iets onsmakelijks. Hij wordt beschuldigd van anti-semitisme, want hij heeft over de filmer en schrijver Leon de Winter iets gezegd in de geest van: – die exploiteert zijn Joodse afkomst.
Ik heb die diskussie niet gevolgd. Ik weet dus niet wat Van Gogh precies heeft beweerd. Ook het programma RUR waarin Van Gogh één en ander heeft mogen uitleggen heb ik gemist.
Ik wil er wel dit over zeggen.
Theo van Gogh heeft een prachtige film gemaakt – en dat is natuurlijk het voornaamste.
Leon de Winter is inderdaad een omhooggevallen knaap, een uiterst vervelende zeur die niet filmen, niet schrijven en niet regisseren kan, maar toch, om onverklaarbare redenen, overal wordt gewaardeerd.
Wat ik gek vind, is dat Van Gogh De Winter kwalijk neemt dat die zijn joods-zijn zou uitbuiten.
Wat geeft dat?
I. Bashevis Singer, Philip Roth (verzin zelf nog drie namen), doen niet anders en dat levert schitterende literatuur op.
Dat is ook het verschil tussen hen en het over het paard getilde, overschatte talent De Winter. Die verpest zo'n thema. Maar laat hem die slechte boeken voor al schrijven. Wie weet maakt hij nog eens een meesterwerk.
Van Gogh moet over dat joods-zijn van Leon de Winter niet zeuren. Ik geloof niet dat Van Gogh een anti-semiet is; hij heeft zich in woord en geschrift ongelukkig uitgedrukt.
Hij is ook filmer.

Theodor Holman

Twee maal per jaar verschijnt de „Nieuwsbrief" van de homowerkgroep van het Humanistisch Verbond. Het is een sober, maar toch ook speels uitgevoerd tijdschriftje met berichten en diskussies over humanisme en homoseksualiteit. In het zojuist verschenen vijfde nummer wordt de CDA-houding ten aanzien van homoseksueel gedrag voorzien van kommentaar. Interessant genoeg om ook in de Humanist op te nemen. U vindt het kommentaar hiernaast.

Uit de nieuwsbrief blijkt dat ook de pornodiskussie de homogemoederen bezighoudt. Zo schrijft Peter Heisterkamp in de Nieuwsbrief: „Porno is een veelzijdige, veelsoortige vorm van seksuele fantasie. Voortgekomen uit wat je een rariteitenkabinet van lusten zou kunnen noemen." Naar aanleiding van de diskussie hierover in het parlement: „Voor de konfessionelen is het vrijgeven van porno gelijk aan zedelijkheidsverval. Seks dient men stiekem te doen met een hoofd vol schaamte. En dan nog uitsluitend ter vermeerdering van de menselijke soort. Klein links denkt daar anders over, doch vindt porno een kultuuruiting die de machtsverschillen tussen mannen en vrouwen in stand houdt of zelfs versterkt. Beide stellingen zijn naar mijn idee laakbaar en wel om de volgende redenen. De konfessionelen gaan er – zoals gebruikelijk – vanuit dat zij de wet mogen voorschrijven aan iedereen, dus ook aan andersdenkende bevolkingsgroepen. Klein links gaat er vanuit dat er slechts machtswellustige hetero-porno bestaat. Alle andere vormen van porno, waaronder homo-porno, voor het gemak even vergetend en dus voorbijgaand aan de realiteit."
Voorts wordt in de Nieuwsbrief teruggeblikt op het laatste weekend dat de groep in Vught organiseerde en waar racisme een van de thema's was. Volgend voorjaar houdt de groep zijn tiende weekend en dat wordt aangekondigd als een reünie.

De Nieuwsbrief bevat verder een kort verhaal van Jan Sleegers, „Ontmoeting", en nieuws over kontakten met de Britse humanistische homogroep. De Nieuwsbrief is op aanvraag gratis verkrijgbaar bij: HV-homogroep, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

HV-HOMOGROEP VEROORDEELT AFWIJZENDE HOUDING CDA TEN AANZIEN VAN HOMOSEKSUELEN

Rooms-orthodox-christelijk fanatisme is er de oorzaak van dat het CDA over homoseks met zichzelf in de clinch ligt. Waar gaat het ook alweer om? Partikuliere organisaties van het bijzonder onderwijs en van de gezondheidszorg moeten homoseksuele medewerkers kunnen ontslaan. Het CDA-partijbestuur heeft dit standpunt neergelegd in een ontwerpresolutie, waarover de partijraad zich in december moet uitspreken. Kraayeveld-Wouters, ex-staatssekretaris voor emancipatiezaken en medeverantwoordelijk voor het voorontwerp van de Wet Gelijke Behandeling zei daar het volgende over: „Schoolbesturen die wegens hun fundamentalistische-bijbelse grondslag homofiele leerkrachten willen weren, dienen als gewetensbezwaarden te worden beschouwd. Op grond hiervan moet worden toegestaan homofiele leraren te weigeren en eventueel te ontslaan" (NRC, 7 juli 1984).
Het is duidelijk: christenen verenigd in het CDA blijven de homoseks afwijzen. Derhalve zullen drie vragen gesteld dienen te worden: Waarom wijzen christenen de homoseks af? Hoe gevaarlijk dient die afwijzing te worden ingeschat? Wat moet er gedaan worden?

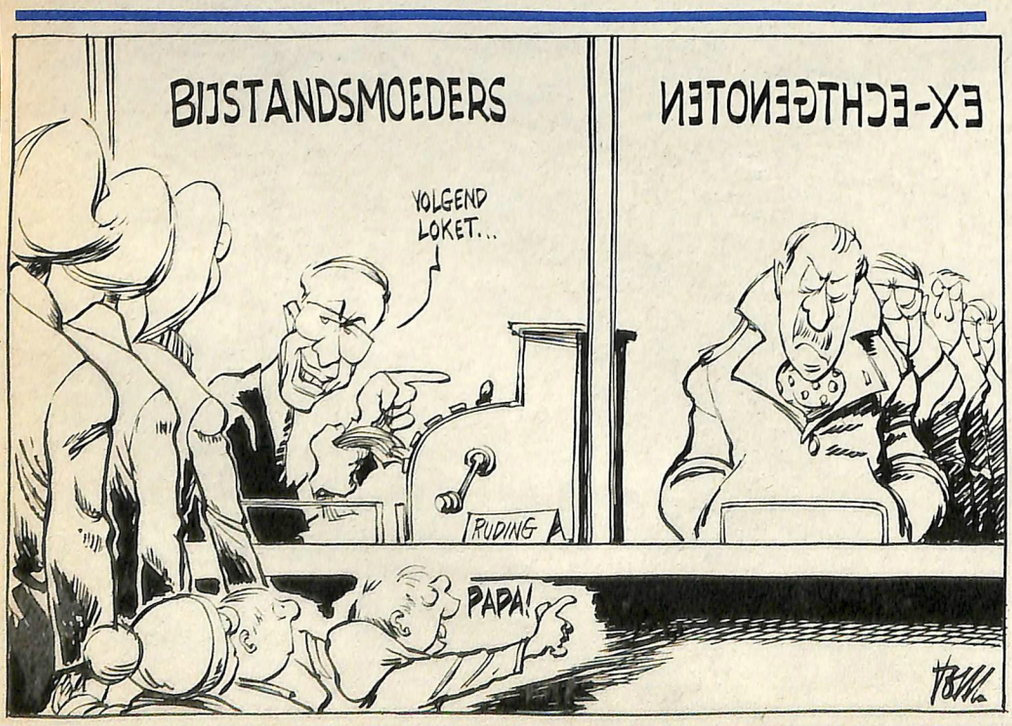

Voor de afwijzende houding van homoseks zijn verschillende verklaringen. Een eerste verklaring is de bescherming van het gezin en patriarchaat door christenen.
Christenen zien het gezin als de hoeksteen van de samenleving. Alle samenlevingsvormen die daarbuiten staan, ondergraven die hoeksteen. Homoseksuele leefstijlen staan er buiten. Homoseksuele leefstijlen zijn dus een bedreiging voor het gezin.
Een tweede verklaring is het altijd moeilijk doen van christenen over het kleine pretje, dat seksualiteit heet. Seks dat alleen genot en lust dient, is nog steeds de zere knie van het christendom. Een derde verklaring is, dat christenen bij hun standpuntbepaling over allerlei zaken, en dus ook de homoseks, verwijzen naar een voor hen belangrijk boek: de bijbel. Dat boek zien zij als een uiting van hun god. Die god heerst over hen als een autoriteit. Aangezien die god van hen mannen en vrouwen, hetero's en homo's niet gelijkwaardig ziet, wijzen christenen de gelijkwaardigheid van alle mensen, als het er op aankomt, af. Dat doen ze dan door zich te beroepen op gewetensvrijheid. Het gaat in dit redaktioneel kommentaar te ver om de vraag te beantwoorden, waarom een groep mensen zich rond zo'n boek en intolerante god organiseren. Voorlopig houden we het erop, dat het de angst voor mondigheid is en het ongeloof in zichzelf om tot een zelfstandig oordeel te kunnen komen. Onderwerping aan een opgelegde dogmatiek is de oplossing voor een psychisch probleem. Het is ook een gevaarlijke oplossing.

Christenen willen voorkomen en bestrijden, dat mensen zelfstandig nadenken. Mensen, die zelf nadenken over homoseks komen allen tot de konklusie,

dat er geen argumenten tegen homoseksualiteit zijn. Christenen kunnen niet onbevangen en op een positieve wijze het nieuwe tegemoet treden. Elke vernieuwingsdrang druist in tegen de statische visie van hun god en zichzelf. Deze bevangenheid leidt tot uniform en beheersbaar denken. Christenen kunnen dus ook niet hun oordeel toetsen aan vernieuwende realiteiten.
Christelijk denken is oogkleppen-denken. Ze willen niet alleen geen vernieuwingen, maar ook geen variaties in leefstijlen. Waar de duizend bloemen bloeien, valt de Distel van het christendom niet meer op. Christenen zien homoseksuele mannen en vrouwen als tweederangs burgers. Dit kan leiden tot een diskriminerend beleid in organisaties, die door de gemeenschap betaald worden, maar die wel een christelijke doelstelling hebben. Zo'n beleid is een gevaar voor de demokratische staatsvorm zelf. In een demokratie kan niet één groep uitmaken, dat de andere groep minderwaardig is. Een demokratische samenleving gaat uit van de gelijkheid van burgers. Juist tegen christenen zullen homoseksuele burgers beschermd dienen te worden.

Maatregelen tegen christelijke homofobie

Het is goed dat de overheid met een wetsvoorstel over de gelijke behandeling van burgers gekomen is. Het recht op non-diskriminatie dient te worden beschermd. Deze wet past in een tijd, waarin de overheid geacht wordt zich niet te laten leiden door subjektieve en wetenschappelijk ongefundeerde ideeën over het privéleven van haar burgers. Een zeer ruime politieke meerderheid heeft zich achter de uitgangspunten van dit vooronderwerp geschaard.

Ongelijke behandeling van overheidswege en van instellingen die door de gemeenschap betaald worden jegens vrouwen, homo's en alternatieve samenlevingsvormen – diskriminatie in de zin van het eerste artikel van onze grondwet – mag niet voorkomen.
De homowerkgroep van het Humanistisch Verbond wijst opstelling van het Partijbestuur van het CDA dan ook af. Als konfessionele organisaties homoseksuele medewerkers ontslaan of weigeren, dient de subsidie te worden ingetrokken. Want een overheid die een anti-diskriminatiebeleid volgt, kan onmogelijk instellingen die discrimineren, geldelijk steunen. Met het standpunt van het CDA is de weg naar een menswaardiger samenleving opnieuw geblokkeerd. Het theoretisch denken van het CDA is een bedreiging voor wezenlijke vrijheden en gelijkheden. Over het beroep, dat Kraayeveld-Wouters doet op het geweten kan alleen gesmaald worden. Het zou een beroep op een gewetenloos geweten zijn.

HOOFDBESTUURSLEDEN GEZOCHT

Volgend jaar zal er weer een kongres van het Verbond plaatsvinden. Naar verwachting zullen dan enige plaatsen in het hoofdbestuur vakant worden. Voorzitter Rob Tielman is nu reeds zoekende naar mogelijke kandidaten. Suggesties zijn bij hem welkom. Om ervoor in aanmerking te komen, moet men in ieder geval één jaar (en liefst langer) lid zijn van het HV. Gezien de samenstelling van het huidige hoofdbestuur bestaat er een voorkeur voor jongeren, voor vrouwen en voor kandidaten die buiten de Randstad wonen.

Heeft u interesse of weet u een geschikte kandidaat, laat het weten aan voorzitter Tielman door middel van een briefje naar Postbus 114, 3500 AC in Utrecht.

Verbond zoekt archivaris

Ten behoeve van het historisch archief van het Humanistisch Verbond, (deels gehuisvest in het Landelijk Humanistisch Centrum, deels in het Rijksarchief te Utrecht) zoeken wij iemand onder de leden die vanuit zijn/haar bekendheid met de geschiedenis van het Humanistisch Verbond op vrijwillige basis enige tijd beschikbaar heeft om dit archief op orde te helpen brengen. Gezien de toegankelijkheid van genoemde archieven zal dit werk tijdens normale kantooruren moeten gebeuren. Reiskosten worden op basis openbaar vervoer 2e klasse vergoed.

Graag uw reakties voor 15 december a.s. aan het Landelijk Humanistisch Centrum, t.a.v. de direkteur, Postbus 114, 3500 AC Utrecht.

NIEUWE BOEKEN

besproken
door
Jan de Leede

Gezichten van de nieuwe tijd

door Hein Stufkens.
Uitg. Luyten, Amstelveen, 233 blz.,
prijs ƒ 22,50

Op een overeenkomstige wijze als enkele jaren geleden door de Amerikaanse schrijfster Marilyn Ferguson in haar boek ,,De Aquariussamenzwering" is gepubliceerd, heeft thans Hein Stufkens een aantal interviews gehouden met Nederlanders die nieuwe oplossingen zoeken voor de problemen, die ons bezighouden. In zijn inleiding geeft de schrijver zijn bedoelingen als volgt weer: ,,Onze tijd, de twintigste eeuw, gonst van de geruchten over dreigende ondergang. Er heerst een atmosfeer van gespannen angst voor de dingen die komen gaan, en jaartallen als 1984 of 2000 worden in dit opzicht vaak als een soort magische grens gezien. Weliswaar klampen velen zich vast aan het geloof dat de wetenschap of de politiek wel op tijd oplossingen zal bedenken, en anderen aan de verwachting dat oude of nieuwe ģoeroe's, meesters of heilige boeken het verlossende gebaar zullen maken of het verlossende woord zullen blijken te bevatten, maar dat alles kan niet wegnemen dat wij allemaal, diep in ons hart weten dat 'God dood is'. En met 'God' wordt dan bedoeld: de 'God' die symbool staat voor de westerse christelijke beschaving, voor de zin en de betekenis van het leven en het werken in de hedendaagse maatschappij, voor de heiligheid van overgeërfde instituties als gezin, school en kerk. Of we het willen of niet, onze kultuur, onze waarden- en normenpatronen, onze denkstelsels en politieke systemen, ja zelfs het hele beeld dat wij van onszelf als mens hebben, staat ter diskussie. En in plaats van ons bezig te houden met restauratiewerk en monumentenzorg zouden we er goed aan doen om onder ogen te zien dat wij zijn gedwongen tot een grondige heroriëntatie. Dat is het uitgangspunt van dit boek en van allen die hierin aan het woord komen."
In het boek komen achtereensvolgens aan het woord:
René Maas over de noodzaak van bewustwording: groeien of sterven, **Dolf Coppes** over een politiek voor de nieuwe tijd, **Kwee Swan Liat** over anders leven, anders werken, **Hanneke van Buuren** over man-vrouw, het model van de heelheid, **een anonieme arts** over van gezondheidszorg naar zorgen voor gezondheid, **Piet Ransijn** over vrede, een kwestie van bewustzijn?, **Anneke Rooselaar** over van onderwijs naar universele educatie en **Bernard Huijbers** over ,,geloven" in de nieuwe tijd, ,,Het gaat vooral om de vragen die je niet kunt beantwoorden". Een heel geschikt boek voor gespreksgroepen.

De Ronde Tafel boeiend

Vorig jaar verscheen een nieuw tweemaandelijks tijdschrift, dat de naam draagt: *„De ronde tafel"*. De redaktie gaat uit van de alom besproken kulturele krisis, waarvan de kulturele leegte oorzaak is. Een kultuur zonder geestelijke ontplooiing en zonder een levensaanvaardende wereldbeschouwing is geen kultuur. Aangezien de kerken niet meer de levende dragers zijn van morele en geestelijke waarden en niet meer de zin van ons leven voorschrijven, is er iets anders nodig. Er moet iets oorspronkelijks, iets nieuws verschijnen. De redaktie van het blad „De Ronde Tafel" wil de uitzichten publiceren van kreatieve enkelingen, die tegen de praktijk van een nihilistisch realisme in, een ideaal hoog willen houden van de vervolmaking van de mens en van verbetering van zijn sociale en politieke situatie. In een openheid zonder grenzen en een wereld zonder gewelddadigheid.
Boeiende onderwerpen uit de eerste zes nummers zijn o.a.: „Vrijheid kontra ideologie, de visie van de filosoof Karl Popper op een toekomst zonder dwang"; de op de verbondenheid van mens en natuur gebaseerde levensvisie van de Hopi-indianen; een interview met Fritjof Capra n.a.v. zijn boek The Turning Point; ervaringen in het leven van ouders van gehandikapte kinderen; een artikel van Ben Bos over de inhoud van psychosynthese; een interview met Bart van Steenbergen n.a.v. zijn boek „De post-materialistische maatschappij" en een artikel over filosofie-onderwijs op school, waarin ook het humanistisch vormingsonderwijs een plaats krijgt. Elk nummer bevat veel informatie over nieuwe boeken, konferenties en kursussen. Veel stof, waarvoor humanisten zich plegen te interesseren. Typografisch is het blad (48 pag.) heel fraai uitgevoerd. De abonnementsprijs bedraagt ƒ 48,– per jaar. Adres: Madoerastraat 10, 2585 VB Den Haag. Aanbevolen! (JdL)

Wegen naar Geestelijk Inzicht

Door Stefan Lubienski. Uitg. Ankh-Hermes, 268 blz., prijs f 27,50

Het was voor mij een verrassing een boek van Stefan Lubienski uit Driebergen, ter recensie te ontvangen. Lubienski, die in 1976 overleed, stond vele jaren op de sprekerslijst van het HV en hield tot op hoge leeftijd bezielende toespraken in onze gemeenschappen. Uit zijn antroposofische overtuiging koos hij thema's die aan humanisten bepaald wel wat te zeggen hadden. Dit boek, geschreven in 1941, wordt gepresenteerd als zijn standaardwerk. Het bevat een uitvoerig overzicht van de antroposofische levens- en wereldbeschouwing, waarin voor humanisten zeer veel acabadabra staat. Ondanks de goede persoonlijke herinneringen aan Lubienski in het HV begrijp ik niet, waarom dit boek op de reeds overvolle boekenmarkt in Nederland wordt gedeponeerd. Maar er zullen wel liefhebbers voor zijn.

Demokratie in opspraak

Een publikatie van het Nederlands Gesprek Centrum. 90 blz., prijs ƒ 14,50.

Een kommissie van deskundigen uit de drie grootste politieke partijen stelde een rapport samen over hedendaagse problemen in het funktioneren van onze demokratie. Na een weergave van de grondslagen van de demokratie, direkt al getoetst aan een aantal konkrete problemen wordt vervolgens besproken: de bestuurbaarheid van de zeer veel omvattende verzorgingsstaat, de ideologische grondslagen van onze partijenkonstellatie, de verhouding tussen de bestuurders, ambtenaren en bevolking en tenslotte is er een hoofdstuk over enkele bedreigingen van de demokratie. In een kort bestek bevat dit boekje veel stof ter overdenking. Zeer aanbevolen!

Amnesty op de bres voor vrouwelijke gewetensgevangenen

Dit najaar houdt Amnesty International speciaal aktie voor vrouwelijke gewetensgevangenen die martelingen (hebben) ondergaan. Naarmate vrouwen meer deelnemen aan maatschappelijke en politieke aktiviteiten, worden ze ook meer gemarteld. Uit alle delen van de wereld bereiken Amnesty berichten over het martelen van vrouwen. Veelal zijn deze martelingen – net als bij de mannen – bedoeld om informatie of bekentenissen af te dwingen. Maar vaak worden vrouwen ook gemarteld om hun echtgenoten, zoons, vaders of andere familieleden te chanteren.

Vrouwen lopen bij het martelen altijd het gevaar sexueel misbruikt te worden. De ondervragingskamer is een mannenwereld, waarin verkrachting en andere vormen van sexueel geweld vrij normaal zijn. Soms komt bij de folteraars de bevrediging van hun sexuele hartstocht op de eerste plaats. De meest sadistische en voor de vrouwen vernederende methoden komen hierbij voor.

Na de eerste Amnesty-campagne tegen het martelen in 1973, werd door de Deense afdeling in 1974 een medische onderzoeksgroep opgericht, die zich toelegt op het onderzoek van mensen die gemarteld zijn. Het gaat hierbij om het vaststellen van de aard van de martelingen en het aanreiken van middelen en methoden om tot herstel en rehabilitatie te komen. Dit Deense initiatief was een voltreffer en momenteel zijn in 25 landen medische onderzoeksgroepen van Amnesty International werkzaam. Eén van de ervaringen van deze groepen is dat de schade, die door de folteraars wordt toegebracht aan het lichaam en de geest van hun vrouwelijke slachtoffers, veel langer doorwerkt dan bij mannelijke slachtoffers van martelingen het geval is.

Maar het is niet prettig voor u om eraan herinnerd te worden dat mensen worden gemarteld in de wereld. Maar oneindig veel erger is het voor het slachtoffer zelf. Het is schokkend om gedetailleerde verslagen over martelingen te lezen; het liefst zou je die vol afschuw ter zijde leggen. Maar hoe afgrijselijk moet het dan wel niet zijn voor degene die het is overkomen. Daarom moeten we er toch kennis van nemen en op alle mogelijke manieren proberen hieraan een eind te maken.

Marteling is een fundamentele schending van de rechten van de mens en als zodanig door de Verenigde Naties veroordeeld. Ook is marteling krachtens een reeks van bepalingen van nationaal en internationaal recht verboden. Toch wordt er nog dagelijks over de hele wereld gemarteld; ook vrouwen.

Verdere informatie: Amnesty Nederland, Keizersgracht 620, 1017 ER Amsterdam, tel. 020-264436.

GEZONDE GEEST

Mens sana in corpore sano wordt door sportidealisten nog weleens misbruikt. De volledige spreuk luidt: Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano oftewel „men moet wensen, dat er een gezonde geest in een gezond lichaam zij". Een „gezonde geest" hield bovendien in een geesteshouding, een mentaliteit, vrij van onbeteugelde hartstochten.

Dit staat wel in schrille tegenstelling tot een aantal sportkommentatoren na afloop van de Olympische Spelen 1984. Het overstelpend aantal Amerikaanse medailles wordt geweten aan een fanatieke hartstocht, namelijk het op de spits drijven van de wil om te winnen: een alles-of-niets moraal. Daar wordt de Europese en vooral Nederlandse mentaliteit tegenover gesteld van het alles op hetzelfde peil brengen: nivelleren. Tegenover de Amerikaanse prestatiezucht staat de hier geldende opvatting dat persoonlijke prestaties best mogen. Gezamenlijke prestaties waarbij de sterke de zwakkere optrekt, verdienen echter de voorkeur. Je mag het knapste jongetje of meisje van de klas zijn, maar het er intens naar streven, wordt niet aangemoedigd.

In dit soort sportkommentaren wordt erop gewezen dat het ekonomisch herstel in de Verenigde Staten beter op gang komt dan in West-Europa, dankzij deze op de spits gedreven alles-of-niets moraal. Bij mij rijst dan een beeld van een samenleving, waarin zij, die „alles" weten te bereiken, dit alleen kunnen doen ten koste van degenen, die uiteindelijk met „niets" overblijven. De rijken worden steeds rijker en de armen steeds armer, desnoods tot onder de armoedegrens. Is dit een samenleving die zich ook nog beschaafd wil noemen?

Ga je er vanuit, dat voorwaarde voor waarlijk menselijke ontplooiing een redelijk materieel minimumbestaan is, dan is het plicht een samenleving zo te organiseren dat voor een ieder de materiële en geestelijke voorwaarden worden geschapen, die deze zelfontplooiing mogelijk maakt. Dit voorkomt dat mensen zo in beslag worden genomen door de strijd om het dagelijks bestaan – of erger: deze uitzichtloze strijd opgeven en in doffe ellende berusten – dat zelfontplooiing een begrip uit een andere werels is.

Het toppunt van alles-of-niets – een fanatieke door hartstochten gedreven mentaliteit – staat veraf van een „gezonde geest", niet alleen in een gezond lichaam, maar ook in een gezonde samenleving. Er wordt miskend dat een waarlijk menselijke beschaving persoonlijke prestaties niet schuwt, mits medemensen, hun welzijn en hun welvaart, niet uit het oog wordt verloren. Geen medemenselijkheid als gunst, maar als plicht: geen aalmoes maar een recht.

M. W. Verduijn

Len Munnik geeft humor van vrouwen vorm

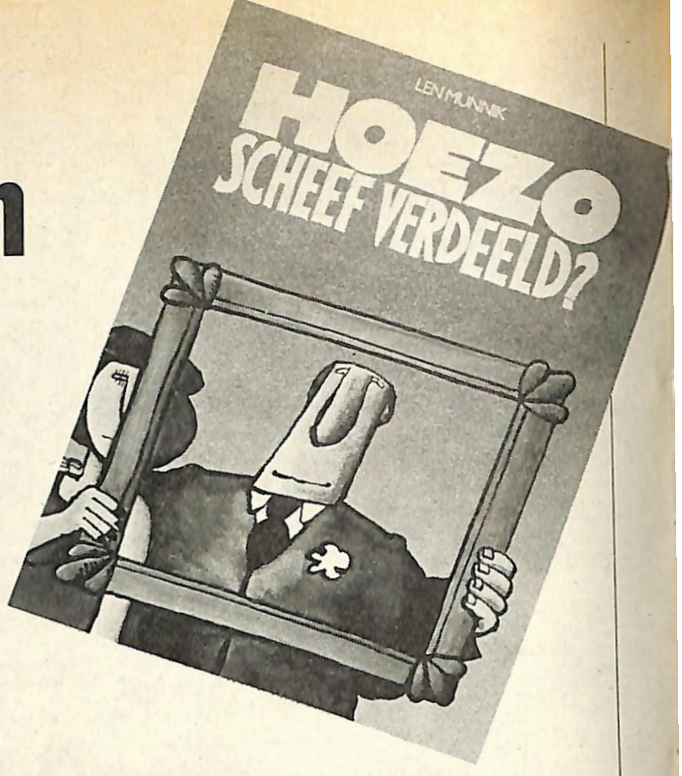

Vrouwen onder elkaar kunnen smakelijk lachen om mannen. Vooral de superioriteit die mannen soms denkten te ontlenen aan het simpele feit dat ze man zijn, is aanleiding tot gegrinnik en soms cynische grappen.
De cartoonist Len Munnik heeft gevoel voor de humor van vrouwen. Zo zien we in één van zijn cartoons een zeer protserige militair thuiskomen die bijna naast zijn schoenen loopt van overspannen hanigheid. Twee plaatjes verder blijkt hij – nú in zijn blootje – slechts een armetierig scharminkeltje te zijn. Vrouwlief valt dan ook bijna uit bed van het lachen.
De meeste cartoons van Len Munnik zijn echter niet zo vrolijk, daarvoor legt hij te vaak precies de vinger op de zere plek van onrecht. En onrecht is zelden leuk of grappig. Dat blijkt ook weer als je Munniks nieuwe bundel „HOEZO scheef verdeeld?" doorkijkt. In deze uitgave zijn cartoons verzameld die eerder in het feministische maandblad Opzij verschenen. Len Munnik verbeeldt hierin op treffende wijze de vele vormen van onrecht waarmee vrouwen in hun leven worden gekonfronteerd. Bijvoorbeeld de cartoon waarin een bankdirekteur zijn machtspositie misbruikt om Truus een lening voor haar loodgietersbedrijf te weigeren. En dat alleen omdat hij het niet ziet zitten dat vrouwen in traditionele mannenberoepen gaan werken. Want als Truus een Escort-Service of een Boutique wil hebben, krijgt ze het geld wél.
Naast de verschillende vormen van onrecht registreert Len Munnik echter ook de dubbelslachtige houding die vrouwen kunnen hebben in hun emancipatieproces. Zoals de tekening waar de vrouw tegen haar man zegt: „De afwas is gedaan, de koffie gezet, de kinderen liggen erin, en er ligt een zakje chips op het aanrecht. Ik hoop dat je het zo redt in je eentje." Vervolgens stapt zij in de auto naar haar vrouwenstrijdliederengroep en zingt uit volle borst: „Vrouwen, wij vechten samen voor een betere maatschappij!"

Len Munnik is een man die er in zijn cartoons blijk van geeft dat hij veel van vrouwen begrijpt. De hoofdredactrice van Opzij vond het om die reden nodig hem met de eretitel „psychologisch een vrouw" te onderscheiden. Jammer dat er nog steeds sluipwegen nodig zijn om een solidaire man – waar er toch al zo weinig van zijn! – in feministische kringen geaksepteerd te krijgen. Misschien maakt Len Munnik van dit facet van de vrouwenbeweging nog eens een vrolijke tekening.

Japke Schonewille

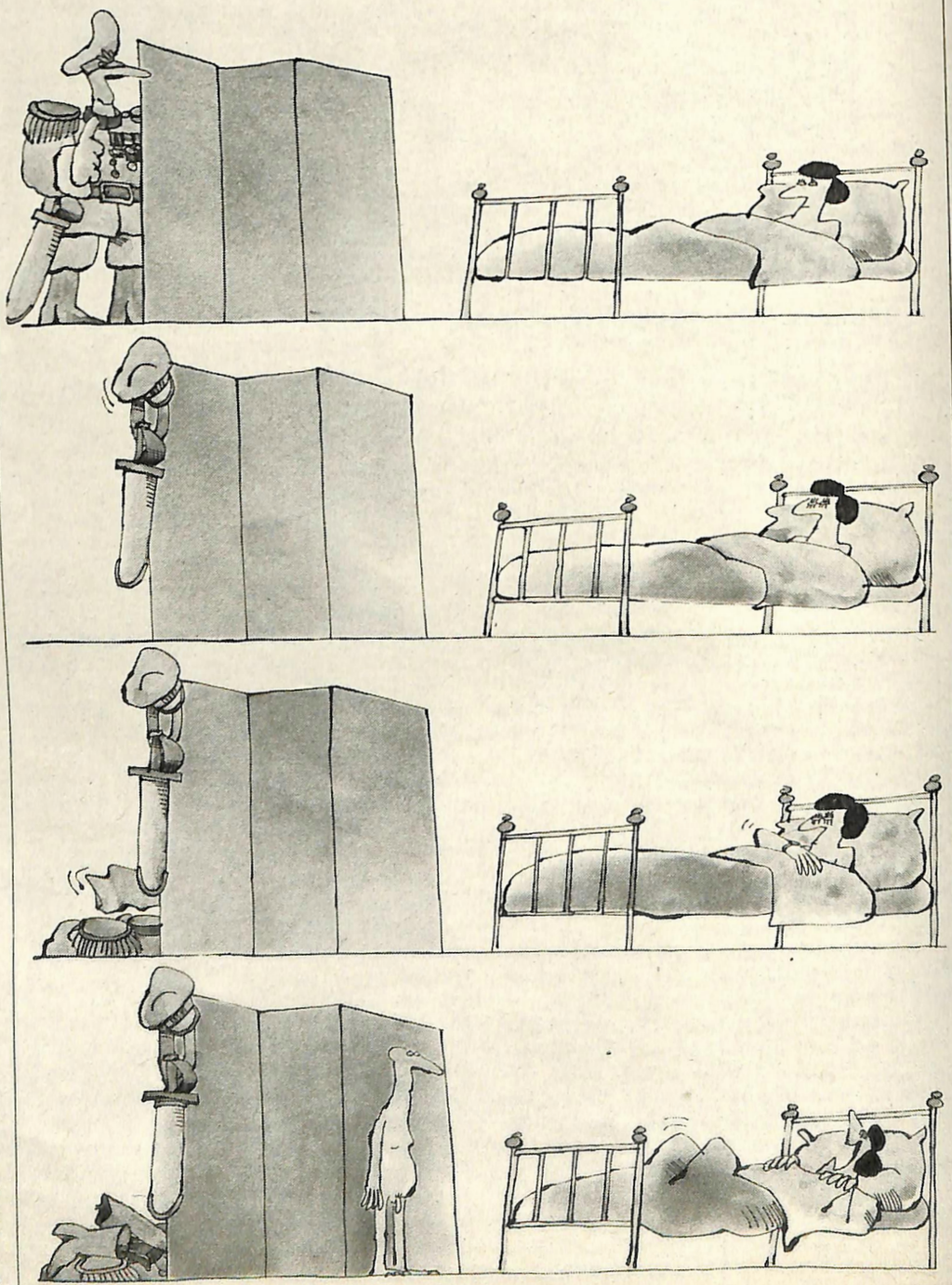

Karel Eykman: Ik wil de verliezers aanmoedigen, zelfs een beetje jennen. Zorgen dat ze blijven proberen

VERVOLG VAN PAG. 9

Kinderboeken eindigen vaak hoopvol. Knuffels worden teruggevonden, ouders komen weer bij elkaar, de boef wordt gevangen. Kwaad overwint zelden. Roald Dahl vindt dat goed omdat je kinderen niet moet leren dat kwaad loont. Maar dat klopt toch maar zelden met de werkelijkheid?

,,Wat Dahl zegt is me uit het hart gegrepen. Het ligt er alleen aan hóe je het goed laat aflopen. Neem Liefdesverdriet, ik had Monika aan het eind een nieuw vriendje kunnen geven. Maar dat is een schijnoplossing. Je hebt er niks aan om tegen mensen met liefdesverdriet te zeggen dat ze wel weer een nieuwe liefde zullen krijgen. Maar het boek loopt ook niet slecht af, met zelfmoord bijvoorbeeld. Dat is tegenwoordig ook heel in.

Je kunt je niet permitteren om cynisch, fatalistisch of pessimistisch te zijn in kinderboeken. Gescheiden ouders, alcoholische moeder, werkloze vader, invalide broertjes. Met alleen het beschrijven van alle ellende ben je er niet. Je moet er wat mee doen, niet blijven steken in: 'tjonge, tjonge, wat zielig.' Daar kan ik nou zo kwaad over worden, hè! Je moet wegen van verzet aangeven.

Vormgeven aan de angst

Ik zeg niet dat het in het dagelijks leven altijd goed afloopt. Maar verdomme... ik had een skript geschreven voor de IKON over een meisje dat wegloopt. Ze komt een vrouw tegen die haar een beetje helpt. En uiteindelijk gaat ze weer terug naar huis. Niet met hangende pootjes, dat niet. Eindelijk geeft ze vader een grote bek terug en eindelijk kiest moeder partij voor haar. *Want je moet de realiteit niet uitpoetsen, maar met fantasie te lijf gaan.*

Toen zeiden ze bij de IKON: Nee Karel, dat kan niet. Want volgens onderzoek wordt 90% van de kinderen op zo'n moment in elkaar geslagen door de vader. Maar wie verbiedt mij om over die 10% te schrijven?! Juist om die 90% moed te geven! Nou, het skript ligt al twee jaar op de plank."

Ze liep de steeg achter de kerk uit, liep stevig door langs de Mariaplaats en ging de Springweg op, midden op straat, er was toch geen verkeer. Ze hoorde haar eigen voetstappen. Dat was goed om zo te wandelen. Ze had met niemand iets te maken, alleen met zichzelf. Ook Peter had hier niets meer mee te maken. Ze dacht wel aan hem nu, maar ze liet zich niet meer ontmoedigen door alle herinneringen. Ze was niet bepaald vrolijk, ze wist heel goed dat ze nog verdriet had. Leuk is anders, dat zeker. Maar ze voelde zich op haar gemak in haar eentje. Dat was al heel wat.

Citaat uit 'Liefdesverdriet'

,,Je moet vormgeven aan je angst. Informatie kan je helpen om er iets tegen te doen. Ik heb de 'Verlegen Vogelverschrikker' bijvoorbeeld geschreven omdat mijn dochter en ik last hebben van verlegenheid. Toen het in de winkel lag, had ik er geen last meer van. Ik ben nog wel verlegen, maar ik vind het niet erg meer. Ik heb het onder dak gebracht, onder ogen gezien. Je moet de moed hebben om je angst aan te pakken."

,,Schrijvers zijn hele verlegen mensen. Ze vinden het moeilijk om met mensen om te gaan. Struikelen over hun woorden, zeggen de verkeerde dingen. Schrijven is een manier van kommuniceren. Via een omweg, via het gedrukte woord. Het is voor mij ook een manier om van mensen te houden en te voldoen aan mijn behoefte om geliefd te zijn. Als iemand houdt van een boek, houdt hij ook van de schrijver.

Zonder schrijven kan ik niks, kan ik niet meer met mensen omgaan. Als ik nu een euthanasiepapier moest opstellen, zou ik dit er zeker inzetten: Als ik niet meer in staat ben om een gekoördineerde tekst te schrijven wil ik niet meer leven. Als je handen worden afgehakt, kun je met je tenen verder. Sartre bleef schrijven terwijl hij blind was. Maar als je nou zo dement of gek bent dat er alleen onzin uitkomt? Nee, dan hoeft het voor mij niet meer.

Het is een manier van leven. Mijn leven bestaat uit schrijven, tijd vrij maken om te schrijven en me ontspannen zodat ik kan nadenken waarover ik zal gaan schrijven.

Ik werk als een Japanse tekenaar. Die loopt eerst uren om een leeg papier heen; kijkt ernaar, denkt erover. Konsentratie. Dan pakt hij een pen en zet in één streek de tekening op papier. In één keer goed. Dat ben ik. Zo schrijf ik en zo leef ik ook."

Ingeborg van Teeseling

HOOFDBESTUUR ZET HUMANISTISCHE AKTIEPUNTEN OP EEN RIJTJE

Het hoofdbestuur heeft besloten aan het komend kongres in 1985 een ontwerp voor een *Humanistisch Manifest* voor te leggen. Dat manifest moet een korte, puntsgewijze versie van het Humanistisch Perspektief worden. Het is een aktieprogramma van de belangrijkste punten die het Humanistisch Verbond de komende jaren wil gaan nastreven. Het moet in eenvoudige taal gesteld zijn, en gericht zijn op de twee miljoen Nederlanders die zich in het humanisme kunnen vinden. Daarnaast wordt verder gewerkt aan de herziening van het Humanistisch Perspektief op basis van het daartoe gemaakte Voorontwerp. De herzienings-kommissie krijgt meer tijd om zich over de vele binnengekomen reakties te buigen. Het is zeer verheugend dat zovele individuen en groepen, binnen en buiten het HV zich met deze diskussie hebben beziggehouden. Juist omdat dergelijke inhoudelijke diskussies zo belangrijk zijn, vond het hoofdbestuur het gewenst dat meer tijd voor de herziening wordt uitgetrokken.

Prioriteit nr 1: bestrijding van fundamentalisme

Inmiddels heeft het hoofdbestuur zich ook gebogen over de vraag welke aktiepunten in het Humanistisch Manifest zouden moeten worden opgenomen. Op grond van het oude Perspektief en de binnengekomen reakties werd de volgende waslijst van humanistische wensen gemaakt: bevordering van gelijkwaardigheid, demokratisering, rechtvaardiger verdeling, bevordering verdraagzaamheid, vergroting overlevingskansen, meer eerbied voor plant en dier, verdediging vrijheid van meningsuiting, ontplooiing van individuen, vrije seksualiteit, bevordering kunstzin, bevordering ontwikkelingssamenwerking, recht op euthanasie, herziening zedelijkheidswetgeving, herziening wet gewetensbezwaren militaire dienst, vermaatschappelijking wetenschapsbeleid, bevordering geweldloze weerbaarheid en tegengaan bewapening, pluriformisering van het onderwijs, verdediging van de verzorgingsstaat, bestrijding van nihilisme, bestrijden van racisme en fascisme, ondersteunen van emancipatiebewegingen, bestrijden van diskriminatie, herziening arbeidsethiek, stimuleren van alternatieve geneeswijzen, bestrijden van fundamentalisme en onverdraagzaamheid, versterken van de humanistische beweging, bevordering ontzuiling, belangenbehartiging van buitenkerkelijken, hulp bij zelfdoding, internationale humanistische samenwerking, verdediging van menselijke waardigheid, minimum-voorwaarden voor een menswaardig bestaan, veiligstellen, bezinning op de rol van de staat, en tegengaan van technokratie.
De volgorde van deze punten is volledig willekeurig, behalve het feit dat de eerste 15 uit het oude Humanistisch Perspektief stammen en de rest in de loop der tijden als aanvulling is voorgesteld. Het zal niet eenvoudig zijn om hieruit een aktieprogramma te ontwikkelen. Het hoofdbestuur heeft wel al vast zijn eigen (voorlopige) keuze gemaakt, en een prioriteitsvolgorde bepaald. Zo ontstaat de volgende top-vijftien:

1. bevordering verdraagzaamheid en bestrijding van fundamentalisme.
2. versterken gelijkwaardigheid en emancipatie.
3. bestrijden van diskriminatie, racisme en fascisme.
4. recht op euthanasie en hulp bij zelfdoding.
5. versterken van de humanistische beweging.
6. tegengaan technokratie.
7. ontplooiing van individuen bevorderen.
8. bezinning op de rol van de staat.
9. bevordering ontwikkelingssamenwerking.
10. bevordering geweldloze weerbaarheid en tegengaan bewapening.
11. pluriformisering van het onderwijs.
12. vergroting overlevingskansen van de mensheid.
13. herziening arbeidsethiek.
14. streven naar een rechtvaardiger verdeling van maatschappelijke goederen.
15. veiligstellen menswaardig bestaan.

In de komende maanden zal het hoofdbestuur deze punten nader uitwerken. Daarbij zal gebruik gemaakt worden van gedeelten uit het oude Perspektief en uit het Voorontwerp. Bovendien zal rekening gehouden worden met de binnengekomen reakties. Het ontwerp-Humanistisch Manifest zal vervolgens begin 1985 aan de vereniging worden voorgelegd zodat het kongres zich in juni daarover kan uitspreken.
Naast deze inhoudelijke zaken houdt het hoofdbestuur zich ook met een groot aantal andere kwesties bezig. Zo is Joost de Vries benoemd tot de nieuwe direkteur van het Coornherthuis. Er werd een kort geding gevoerd én gewonnen tegen de verbanning van de humanistische radio naar Hilversum 5. We werden gehoord door de Raad van State in verband met onze bezwaren tegen de registratie van de ,,Humanistische Partij". Deze naam blijkt veel verwarring op te roepen. Verder is er intern veel overleg door de beleidsplatforms over het op te stellen nieuwe beleidsplan. Tot slot nog dit: mogelijke kandidaten voor het hoofdbestuur wordt verzocht met mij kontakt op te nemen. Gezien de huidige samenstelling van het bestuur gaat de voorkeur uit naar vrouwen, jongeren en mensen buiten de Randstad.

Rob Tielman

ABAL-winkels gaan door!

In de pers zijn wat verwarrende berichten verschenen over het sluiten van de importorganisatie ABAL in Voorschoten. Abal Voorschoten heeft de harde strijd om het bestaan helaas verloren. Gelukkig zijn de winkels in Amsterdam (Ceintuurbaan 238, hoek Dusartstraat) en in Deventer (Polstraat 39) in staat om door te gaan met de verkoop van artikelen uit ontwikkelingslanden. In deze ABAL-winkels zult u vast wel iets vinden waarmee u anderen of uzelf straks een plezier kunt doen. Voor meer informatie kunt u de winkels bellen: Amsterdam (020) 641083, Deventer (05700) 16333.

Relatietraining in Hoorn

Het HV Hoorn e.o. organiseert een relatietraining waaraan iedereen kan meedoen ook al is men geen lid van het HV. Onder leiding van de docent sociologie Albert Nieuwland starten we op 21 jan. a.s. Gedurende zeven maandagavonden en een weekend komt de groep van ca. tien deelnemers bij elkaar in Hoorn.
In deze groep krijgen de deelnemers de mogelijkheid om zich meer bewust te worden van de eigen houding, de eigen gevoelens en de eigen reakties t.o.v. de andere mensen. Binnen een vertrouwde sfeer wordt de deelnemers aangemoedigd om met hun nog niet eerder aangeboorde, maar wel aanwezige mogelijkheden te experimenteren. Een sfeer van aanvaarding en respekt voor elkaar is hierbij noodzakelijk. Deze relatietraining is geen therapie, doch kan wel leiden tot meer zelfkennis, zelfvertrouwen en een betere omgang met elkaar.
De kosten van deze relatietraining liggen afhankelijk van het aantal deelnemers op f 150,– exkl. het weekend. Verdere informatie kunt u krijgen bij Ank Korver tel. 02265-1491 en Marga Visser, tel. 02280-17243.

maandag
19.12-19.27
uur
Nederland 2

KWARTSLAG

Bolleboos Barbara

Op 10 december zendt het Humanistich Verbond de film „Bollebozen" uit. Het is een dubbelportret van de hoogbegaafde meisjes Ingrid en Barbara. Onder andere komt aan de orde de vraag wat het betekent als je altijd de beste van de klas bent en door je klasgenoten wordt buitengesloten. Ingrid merkt dat aan den lijve maaar wordt thuis goed opgevangen.
Barbara (15) werkt met opzet beneden haar niveau om niet te veel op te vallen. Nederland 2 maandag 10 december van 19.12 tot 19.27 uur.

Gemeenschapsnieuws

Deze kolom bevat een beperkte keuze uit plaatselijke bijeenkomsten, die in principe voor iedereen gratis toegankelijk zijn.

Amstelland en Buitenveldert: Op dinsdag 27 november om 20.00 uur vindt er in het MOC-gebouw, Lindenlaan 75 te Amstelveen een **video-avond** plaats o.l.v. Menno Burema. Getoond wordt een VPRO-programma, waarin Wim Kayzer praat met **Prof. Dr. A.R. Rörsch** over het onderwerp „**Genetische manipulatie**".
Amsterdam: Donderdag 29 november om 20.00 uur spreekt **Henk van Dam,** de nieuwe hoofdraadsman van de dienst Geestelijke Verzorging bij Justitie, over het onderwerp „**Straf**" in het Humanistisch Centrum, R. Vinkeleskade 64 te Amsterdam-Zuid. Zaal open 19.30 uur.
Arnhem: In de serie lezingen over **Macht** houdt **Arie den Broeder,** lid van het hoofdbestuur van het HV en vakbondsdeskundige, op maandag 12 november om 20.00 uur een inleiding onder de titel „**Macht in de politiek**". Plaats: Het Haarhuis, Stationsplein 1 te Arnhem.
Den Bosch: Op donderdag 22 november om 20.00 uur vertelt **Rob Slot** uit Axel zijn boeiende „**Religieus humanistische verhalen**" in de rekreatiezaal van „De Clockenweerde" aan de Klokkenlaan te 's-Hertogenbosch-Noord.
Eindhoven: Woensdag 14 november om 20.00 uur houdt **Jan de Leede** een inleiding over „**Religieus Humanisme**, theorie en mogelijke praktijk". Plaats: Parthotel, Alb. Thijmlaan 18 te Eindhoven.
Haarlem: Zondag 18 november om 11 uur spreekt de heer **H.T. Sie Dhian Ho** over het onderwerp „**Bronnen van vooroordeel**" in Vreeburg, Kerkplein 16 te Bloemendaal.
Wageningen: Dr. W. Klever, filosoof aan de Erasmusuniversiteit te Rotterdam, spreekt op zondag 11 november om 10.30 uur over „**Humanisme en de filosofie van Spinoza**" in het UVV-gebouw aan het Salverdaplein te Wageningen.
Zuid-Limburg: I.s.m. Midden/Noord-Limburg wordt een **gezellige avond** georganiseerd in de Roosterhoeve, Hoekstraat 29 te Roosteren op zaterdag 17 november vanaf 18.30 uur. Medewerking verleent het **Dwarsfluitkwartet** van de Muziekschool te Hoensbroek, en verder is een gesprek over de **inhoud van het humanisme** gepland. Opgave voor 10 november bij P. Holleman, tel. 04494-43734.
Zutphen: Op dinsdag 11 december om 20.00 uur spreekt **Anneke Krijnen,** hoofdbestuurslid HV en lid Emancipatieraad, over „**Emancipatie en feminisme**", in het Praathuis van de Polbeek, v. Dorenborchstraat 1 te Zutphen.

Jac van den Oort

QUATRE-MAINS

Tekst: Koos Meinderts. Muziek: Harry Jekkers

2. DIT IS HET WOORD VAN GOD

Mijn moeder komt aangedribbeld, gaat zitten; de handen gevouwen in haar schoot. Ze kijkt hoe ik mijn koffie drink. Schuin boven haar brandt – dag & nacht – een klein elektrisch lichtje naast een bronzen Heilig-Hartbeeldje.

Eind jaren vijftig stond daar op een houten sokkel een gipsen Jezus Christus. Minstens vijf keer zo groot. 's Nachts als ik naar de w.c. moest, sloopt ik angstig langs het beeld. Het waxine-lichtje begon dan te flakkeren. De Schaduw van God danste als een Duivel tegen het behang. Snel deed ik het licht in de keuken aan en met de deur wagenwijd open plaste ik zoveel mogelijk in de pot. In het weekend werd het beeld van de sokkel getild en afgestofd. Mijn broertje en ik speelden met de linkerhand van God die met een ijzeren pin aan zijn arm vast zat. We deden wonderen, maar wurgden met onze Extra-Hand vooral geesten & duivels: de kolenboer, de zangmeester op school en die etter van een Grote Broer.
Op een dag tilde mijn vader het beeld op en liep ermee naar de schuur. Hij deed de deur achter zich dicht, legde het beeld gestrekt op de vloer en pakte een hamer. Vanachter het raam keek ik toe, angstig en nieuwsgierig. Mijn vader zat een op een been geknield voor het beeld. Hoog hief hij de hamer boven zijn hoofd. Wachtte even, alsof hij hoopte op de komst van de Aartsengel die eens het zwaard van Jacob tegenhield vlak voor het moment dat het wapen het lichaam van Isaac zou doorklieven.
Er gebeurde niets.
De hamer suisde neer op het beeld dat in brokstukken uiteenviel op de stenen vloer van de schuur. Wild sloeg mijn vader het beeld verder in puin. Toen stond hij op en staarde naar het verbrokkelde lichaam van Christus. Verbeeldde ik het me, of huilde mijn vader echt? Hij smeet de hamer tussen de brokstukken, vluchtte de schuur uit, de poort uit, weg.
Ik sloop de schuur in, pakte een stuk gips op van de grond en stak het in mijn zak. Ver genoeg van huis haalde ik het stukje God er weer uit. Ik knielde op de grond en schreef wat ik in elk nieuw versgeurend taalschrift schreef: Koos Meinderts Evertsenstraat 20 Loosduinen Den Haag Zuid-Holland Nederland Benelux Europa Wereld Heelal. Daaronder tussen haakjes: Dit is het Woord van God.
Toen ik thuiskwam brandde er een elektrisch lichtje in een rood glaasje naast een nieuw bronzen Heilig-Hartbeeldje.

Om vijf uur – „dat ben ik zo gewend" – zet mijn moeder het eten op tafel. Sla met bruine bonen en gebakken aardappelen. Vroeger mijn lievelingseten. Mijn moeder maakt een kruisteken en bidt, zachtjes in zichzelf. Ik zie haar lippen bewegen. Een jaar of wat geleden heeft ze even overwogen zichzelf in te schrijven voor het Bejaardenhuis. Ze heeft het idee snel weer laten varen. „Als ik ga verhuizen, dan is het naar de Kapelaan Mereboerweg", heeft ze me eens gezegd. Op de Kapelaan Mereboerweg ligt mijn vader op de RK-begraafplaats St. Jozef.
Ik kijk mijn moeder aan. Even geloof ik met haar mee en zie haar staan in de keuken in de hemel, roerend in de soep. Mijn vader komt thuis van zijn werk op zijn Berini M-21. Hij komt de keuken in, slaat een arm om mijn moeder en zegt: „Hou je nog een beetje van me ouwe Dibbes?"
Mijn moeder ziet dat ik nog niet ben begonnen. „Eet nou jongen", zegt ze. „Voor je het weet is het koud."